

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Tomáš Sasín

**Procesní zastoupení nezletilého ve srovnání české a slovenské
právní úpravy**

Diplomová práce

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Procesní zastoupení nezletilého ve srovnání české a slovenské právní úpravy“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Prostějově dne 7. března 2016

.....
Tomáš Sasín

Poděkování: Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucí mé diplomové práce, paní JUDr. Renátě Šínové, Ph.D., za odborné rady a připomínky při psaní. Zároveň chci poděkovat za neskutečnou podporu a trpělivost mé přítelkyni, Petře Žouželkové.

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	6
1 Způsobilost být účastníkem řízení a procesní způsobilost v kontextu nezletilých účastníků řízení	9
1.1 Vymezení klíčových hmotněprávních pojmů	9
1.2 Způsobilost být účastníkem řízení	11
1.3 Procesní způsobilost	13
2 Plná procesní způsobilost nezletilých v určitých typech řízení	18
2.1 Řízení o povolení uzavřít manželství dle § 367 a násl. ZZŘ	19
2.2 Předběžné řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí dle § 400 ZZŘ a násl.	20
2.3 Řízení ve věci osvojení nezletilého, pokud je rodičem osvojenice dle § 427 ZZŘ a násl.	22
2.4 Řízení o přiznání svéprávnosti nezletilému dítěti dle § 466 písm. r) ZZŘ	23
2.5 Řízení o přivolení souhlasu a odvolání souhlasu zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti dle § 466 písm. s) ZZŘ	25
2.6 Dílčí závěr	25
3 Zastoupení nezletilého	27
3.1 Zastoupení na základě zákona	27
3.1.1 Zákonný zástupce	28
3.1.2 Opatrovník	29
3.1.3 Zastoupení na základě plné moci	30
3.2 Zastoupení na základě rozhodnutí	34
4 Zastoupení v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé ve srovnání se slovenskou právní úpravou	38
4.1 Rozhodnutí ve věci Havelka	39
4.2 Slovenská úprava zastoupení v kontextu konania vo veciach starostlivosti súdu maloletých	42
4.3 Komparace slovenské a české úpravy	44
Závěr	46
Bibliografie	50
Shrnutí	54
Klíčová slova	54
Summary	54
Key words	54

Seznam použitých zkratk

a násl.	a následující
ABGB	Rakouský obecný zákoník občanský z roku 1811 (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie)
CMP	Zákon č. 161/2015 Z. z., civilný mimosporový poriadok
CSP	Zákon č. 160/2015 Z. z., civilný sporový poriadok
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjezdání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění Protokolů č. 11 a 14
i. f.	in fine
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, uveřejněné pod č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějšího ústavního zákona
NS	Nejvyšší soud České republiky
OSP	Zákon č. 99/1963 Zb., občiansky súdny poriadok, v znení neskorších predpisov
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
SOZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
SZSPO	Zákon č. 305/2005 Z. z., o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov
TransplZ	Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon), ve znění pozdějších předpisů
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
ÚMPOD	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
ÚPD	Sdělení č. 104/1991 Sb., federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o právech dítěte
ÚS	Ústavní soud České republiky
VLPZ	Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 297/2012 Sb. o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky (vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého), ve znění pozdějších předpisů
ZSPO	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
ZZŘ	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Tématem, kterým se tato diplomová práce zabývá, je procesní zastoupení nezletilého v soukromoprávním řízení, ve srovnání české a slovenské úpravy. Pohybujeme-li se v rámci procesního práva a hovoříme-li o problematice natolik citlivé, jakou je institut zastupování nezletilých před soudem, je třeba takovému tématu věnovat příslušnou pozornost. Jako zpracovatel této práce jsem se rozhodl prizmatem tohoto východiska postupovat tak, abych zmíněnou problematiku vymezil co nejpodrobněji a nejpečlivěji.

Procesní zastoupení nezletilých před soudem je institut, který tradičně vychází z obecné premisy, že existují osoby, které se pro svoji nedostatečnou rozumovou a volní vyspělost v soudním řízení zastupovat samy a je třeba je ochránit tím, že jejich zájmy bude hájit někdo jiný. V rámci tohoto tématu však existují situace, ve kterých je s procesní způsobilostí nezletilého nakládáno jiným způsobem, například tehdy, když pro určité druhy řízení má nezletilý plnou procesní způsobilost a může tedy samostatně před soudem jednat.

Motivem k volbě tématu pro mě byl můj dlouhodobý zájem o postavení nezletilých v rámci nejrůznějších právních procesů a specifický přístup, jež je ve vztahu k nim vyžadován. Bylo pro mě velkou ctí, že jsem mohl být jako pozorovatel účasten zasedání rekodifikační komise k úpravě slovenského CMP. Právě tato návštěva Bratislavy pro mě byla jedním z hlavních impulsů k volbě tématu této práce.

Pro důkladné vymezení problematiky procesního zastoupení nezletilých v soukromoprávních řízeních jsem považoval za nezbytné vymezit právně příbuzné instituty, jako například procesní způsobilost či samotný pojem nezletilého.

V této práci poté srovnávám dílčí aspekty institutu procesního zastoupení nezletilého v rámci české a slovenské úpravy. Není cílem této práce srovnat všechny jednotlivé aspekty tohoto institutu, neboť jednak mnoho z nich je upraveno totožně v obou právních úpravách, ale také proto, že detailní srovnání všech těchto aspektů by vydalo rozsahem na několik publikací. Hlavní výzkumnou otázkou pro mě tedy bylo: *Poskytuje současná právní úprava zastoupení nezletilého v soukromoprávním řízení účinnou ochranu jeho práv?*

Metody zpracování, které jsem při psaní předkládané diplomové práce využíval, jsou především analýza, a to analýza klasická, při níž jsem řadil dílčí aspekty problematiky do jednotlivých kapitol a podkapitol, a analýza vztahová, kde jsem se poté zabýval souvislostmi mezi jednotlivými instituty. Pro analýzu jednotlivých dokumentů jsem sledoval především recentní objektivní výkladový cíl a to za užití jednak jazykového výkladu a jednak objektivně teleologického výkladu.

V některých bodech práce se také pouštím do polemiky s názory jednotlivých autorů, neboť existují protichůdné názory na mnohé otázky, a mojí morální povinností jako autora vědecké práce je argumentačně se s nimi vypořádat. Nelze opomenout srovnávací část, kde za užití objektivní komparace porovnávám stav české a slovenské úpravy.

Téma jako takové je v literatuře zpracováno poměrně podrobně, což je i není výhodou. Výhodou je to z hlediska toho, že zdrojů poznání, ze kterých lze čerpat, je skutečně přešel, a především komentářová literatura ke klíčovým ustanovením je více než bohatá.¹ Problémem takto bohatých zdrojů je potom situace, do které jsem se při psaní několikrát dostal, a totiž že jsem analýzou daného textu dospěl k závěru, který jsem považoval za vrchol mých právně argumentačních schopností, jen abych vzápětí zjistil, že shodný názor je uveden v některé z publikací, s nimiž pracuji, a tudíž mi nezbyvá než jej citovat a o onen pocit z dobře vyargumentovaného názoru se částečně připravit.

Nejdůležitějšími zdroji, ze kterých jsem při psaní vycházel, jsou komentáře, a to konkrétně komentáře k OSŘ, OZ a ZZŘ. Obrovské odborné znalosti k tématům ať již dr. Renáty Šínové v rámci procesního práva či doc. Filipa Melzera v rámci hmotného práva, obsažené v těchto komentářích, mi byly obrovským zdrojem poznání při psaní této práce. Mimo to jsem pracoval s bohatou literaturou, kterou téma nabízí, a to jak literaturou učebnicovou, tak například sborníky z nejrůznějších právnických konferencí. Neopomenul jsem ani články z odborných časopisů, jež často skýtaly výborné dílčí poznatky k probírané problematice.

Na mnoha místech argumentuji také judikaturou, a judikaturou nejrůznějších soudů, od soudů krajských, přes soud Ústavní po Evropský soud pro lidská práva. Co se elektronických zdrojů týče, užívám je pouze na místech, kde nešlo užít zdroj tištěný, jako je tomu například u záměru nového slovenského občanského zákoníku, který je v současnosti dostupný pouze online.

Nemůžu opomenout poslední ze zdrojů, který mi byl velice nápomocen při tvorbě této práce, a tím je praxe na okresním soudě ve Zlíně, kterou jsem v době psaní diplomové práce absolvoval. Právní teorie, obsažená v komentářích a učebnicích, je často odlišná od specifického a jedinečného způsobu, jakým na právo reaguje právní praxe. A právě tento poznatek pro mě byl důležitým vodítkem při kritickém hodnocení některých v práci uvedených problémů.

Systematika této práce sleduje logické uspořádání jednotlivých dílčích témat, o kterých pojednává. Práce je samozřejmě uvozena tímto úvodem, obsahuje mimo vlastní text také závěr, bibliografii a seznam zkratk. V první kapitole jsem považoval za nezbytné vymezit podrobně projednávanou problematiku a příbuzné instituty, jejichž vymezení je pro dané téma nezbytné. Nejprve vymezuji klíčové hmotněprávní pojmy, jakým je například pojem nezletilého či pojem

¹ Ač, jak musím zpětně s politováním zhodnotit, ne vždy kvalitní a ne vždy správná.

svéprávnosti a dále vymezují nejdůležitější procesní pojmy, jako například procesní způsobilost a to, jakým způsobem ji mají či nemají nezletilí omezenou.

V rámci druhé kapitoly se potom zabývám, v návaznosti na závěry učiněné v první kapitole, tím, v jakých typech řízení má nezletilý plnou procesní způsobilost a tedy může jednat před soudem samostatně. Snažím se co nejpodrobněji rozebrat procesní aspekty jednotlivých typů řízení a také uvádím důvody, proč v nich zákonodárce nezletilému plnou procesní způsobilost přiznal.

Třetí kapitola se zabývá jednotlivými druhy zastoupení před soudem a rolí nezletilého v těchto jednotlivých institutech. Tato kapitola obsahuje některé moje kritické připomínky a názory *de lege ferenda* k dané problematice, neboť místy shledávám jisté nedostatky právní úpravy. V této kapitole je však především kladen důraz na dvě věci. První z nich je co nejpodrobnější analýza jednotlivých druhů zastoupení. Druhá je potom cílená snaha o to, aby tato analýza proběhla se zaměřením na to, jakým způsobem se tyto instituty dotýkají postavení nezletilých v řízení.

Čtvrtá a poslední kapitola je kapitolou, v níž provádím komparaci české a slovenské právní úpravy v rámci veledůležitého segmentu zastupování nezletilého v řízení před soudem, kterým je zastupování v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. V této kapitole je také provedena podrobná analýza judikátu ve věci Havelkovi, který je klíčový pro instituty obsažené v dané kapitole. V této kapitole se také vyjadřuji ke srovnání východisek v tomto judikátu uvedených a užívané právní praxe, která do jisté míry tato východiska obchází.

1 Způsobilost být účastníkem řízení a procesní způsobilost v kontextu nezletilých účastníků řízení

Obsahem této kapitoly budou dvě základní podmínky občanskoprávního řízení týkající se jeho účastníků. Jsou jimi možnost vůbec být účastníkem řízení, tzv. procesní subjektivita, a procesní způsobilost. Na tyto procesní podmínky budu nahlížet především z hlediska nezletilých účastníků řízení. Proto je vhodné nejprve interpretovat, co se skrývá pod pojmem nezletilý a některými dalšími klíčovými hmotněprávními pojmy.

1.1 Vymezení klíčových hmotněprávních pojmů

Ustanovení § 30 odst. 1 OZ říká, že plnou svéprávnost člověk získává dosažením zletilosti, tj. „dovršením osmnáctého roku věku.“ Jak upřesňuje Šínová, stává se tak, v souladu s pravidly počítání času upravenými v § 601 odst. 1 OZ, počátkem dne, ve kterém osoba dovrší osmnáctý rok věku, konkrétně 00:00 hodin.² *A contrario* z citovaného ustanovení dojdeme k pojmu nezletilý, kterým je tedy osoba, která nedosáhla 18 let věku.

Druhým klíčovým pojmem je pojem právní osobnost, který nahrazuje dříve užívaný pojem způsobilost k právům a povinnostem a je synonymem s pojmem právní subjektivita.³ Definice právní osobnosti je obsažena v § 15 OZ, dle kterého právní osobnost znamená způsobilost mít práva a povinnosti v mezích právního řádu. OZ dále stanoví, že práva může mít a vykonávat jen osoba,⁴ a že osoby jsou fyzické, nebo právnické.⁵ Pro účely této práce budu pojednávat pouze o osobách fyzických. Jedině ten, kdo má právní osobnost, může být účastníkem soukromoprávních vztahů a z nich plynoucích soukromých práv a povinností a může s ním být jako s takovým zacházeno.⁶

Jak stroze stanovuje § 23 OZ, „člověk má právní osobnost od narození až do smrti.“ Za nedostatek současné právní úpravy považují absenci normativního určení toho, co se rozumí pod pojmem *narození* a pojmem *smrt*. Právně exaktní určení těchto okamžiků totiž může mít značný význam pro posouzení mnoha situací. Co se týče určení okamžiku narození, bude užito VLPZ,⁷ a

² ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I.* Praha: Leges, 2013, s. 350 (§ 30). Shodně DOBROVOLNÁ, Eva. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 194 (§ 30).

³ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I.* Praha: Leges, 2013, s. 254 (§ 15).

⁴ § 17 odst. 1 OZ.

⁵ § 18 OZ.

⁶ MELZER: *Občanský...*, s. 254 (§ 15).

⁷ Bod 16 odst. 1 přílohy k VLPZ definuje narození živého dítěte jako „úplné vypuzení nebo vynětí plodu z těla matčina, bez ohledu na délku trvání těhotenství, jestliže plod po narození dýchá nebo projevuje alespoň jednu ze známek života, to je srdeční činnost, pulzaci pupečníku nebo nesporný pohyb kosterního svalstva bez ohledu na to, zda byl pupečník přerušen nebo placenta připojena.“

to individuálně ke každému případu.⁸ Je vhodné zmínit také právní úpravu tzv. *nascitura*, tedy nenarozeného dítěte v břiše matky, kterému lze dle § 25 OZ přiznat určitá práva, jsou-li v jeho zájmu a za předpokladu, že se narodí živé.

Určení okamžiku smrti je také problematické, neboť v českém právním řádu zatím bohužel neexistuje závazné pravidlo pro tento úkon, které by bylo přijímáno napříč všemi právními odvětvími. A tak i v tomto případě je třeba vypomoci si jiným právním předpisem, zde TransplZ. Ten sice právní úpravu okamžiku smrti upravuje,⁹ avšak nejde o předpis výslovně sjednocující, který by autoritativně určoval, co se pod pojmem smrt rozumí.¹⁰

Posledním institutem, který je třeba vytknout před závorku celé kapitoly, je institut svéprávnosti, což je „způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat).“¹¹ Plnou svéprávnost získá člověk dle § 30 OZ dovršením osmnáctého roku věku, případně dříve uzavřením manželství či přiznáním svéprávnosti. Omezenou míru svéprávnosti mají nezletilí, kteří zatím nenabyli pro některý z výše uvedených důvodů plnou svéprávnost. Tito nezletilí jsou dle OZ způsobilí k těm právním jednáním, která odpovídají stupni jejich vývoje, konkrétně jejich rozumové a volní vyspělosti.¹² Terminologicky je také důležité odlišovat pojem částečná svéprávnost,¹³ kdy člověk má k některým právním jednáním způsobilost pouze tehdy, pokud k nim má souhlas jiného.¹⁴

Postupné nabývání svéprávnosti má i své procesní důsledky, o kterých se zmiňují v další podkapitole. Je nespornou výhodou, že postupné nabývání svéprávnosti, zakotvené v jisté podobě v soukromoprávním kodexu již z dob SOZ,¹⁵ je zárukou určité pružnosti účasti nezletilého na občanskoprávních vztazích.¹⁶ OZ stanovuje podpůrné kritérium určování míry svéprávnosti nezletilých jako vyvratitelnou domněnku (*má se za to, že*), která určuje objektivní hledisko posuzování rozumové a volní vyspělosti nezletilého, když stanoví, že se má za to, že nezletilý má v daném věku takovou rozumovou a volní vyspělost, která je přiměřená jeho vrstevníkům.¹⁷ OZ však jako hlavní cestu k určení míry svéprávnosti umožňuje prostým vyvrácením této domněnky v konkrétních případech dojít k užití subjektivního hlediska, tedy možnosti přihlídnout k individuálním rozumovým a volním schopnostem daného jedince a určit

⁸ DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš, TÉGL, Petr. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I.* Praha: Leges, 2013, s. 312 (§ 23).

⁹ Pro účely TransplZ se smrtí dle jeho § 2 písm. e) rozumí „nevratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene, nebo nevratná zástava krevního oběhu.“

¹⁰ DOLEŽAL, A., DOLEŽAL, T., TÉGL: *Občanský ...*, s. 313 (§ 23).

¹¹ § 15 odst. 2 OZ.

¹² § 31 OZ.

¹³ Jde o pojem, který užívá pouze Šínová, viz ŠÍNOVÁ: *Občanský...*, s. 361 (§ 32).

¹⁴ MELZER: *Občanský...*, s. 256 (§ 15).

¹⁵ ŠÍNOVÁ: *Občanský...*, s. 355 (§ 31).

¹⁶ MELICHAROVÁ, Dita. Postavení nezletilého v civilním právu procesním. In MALACKA, Michal (ed). *Sborník příspěvků z konference Monseho olomoucké právnícké dny.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, s. 276.

¹⁷ Srov. § 31 OZ.

jeho míru svéprávnosti jinak, než jak je přiměřené u nezletilých jeho věku.¹⁸ Tím je při určování míry svéprávnosti nezletilého zakotvena kombinace objektivního přístupu, užívajícího jako jedno hledisko právní událost - dosažení věku, a subjektivního, kdy se vychází ze stupně vyspělosti daného jedince.¹⁹

Tento přístup je dle mého názoru správný. OZ se staví k úpravě soukromého práva více humanisticky a liberálně, než jak se stavěl SOZ.²⁰ Zastávám shodný názor jako Melzer, který v souladu s tímto tvrdí, že člověk a jeho individualita jsou základní a nejvyšší hodnoty soukromého práva a je třeba klást důraz na ochranu lidské důstojnosti a svobody.²¹ Je tedy plně v souladu s touto koncepcí, že osobnost nezletilého člověka se posuzuje individuálně, s přihlédnutím k jeho osobnostním vlastnostem a vyspělosti. Dle mého názoru totiž nemusí jít pouze o případy tzv. mladých geniů, kteří ve věku mnohem nižším, než je mezi jejich vrstevníky běžné, vykonávají nejrůznější právně komplikovanou činnost. Jde i o opačné případy, kdy nezletilý je mírně pozadu ve svém vývoji, jeho rozumové a volní schopnosti nedosahují v určité oblasti takové úrovně, jaké dosahují jeho vrstevníci, a pro jeho ochranu je potřeba přihlédnout k jeho individuální míře vyspělosti.²² K prokázání takového stavu postačí prosté užití důkazu opaku, tedy prokázání, že nezletilý nedosahuje takové míry vyspělosti, jako jeho vrstevníci,²³ což je postup sledující stejný cíl, tedy ochranu zájmů nezletilého, jako v případě prokazování jeho nadprůměrné rozumové a volní vyspělosti.

1.2 Způsobilost být účastníkem řízení

Abychom mohli hovořit o způsobilosti být účastníkem řízení, je třeba definovat účastníka jako takového. Obecná definice účastenství stanoví, že účastníkem je ten, „o jehož právech a povinnostech má soud v postavení nezúčastněného třetího subjektu rozhodnout.“²⁴ Způsobilost být účastníkem řízení je potom jedním ze dvou základních předpokladů účastenství, přičemž druhým je procesní způsobilost.²⁵

¹⁸ ŠÍNOVÁ: *Občanský...*, s. 357 (§ 31).

¹⁹ KORNEL, Martin. Věkové hranice: Prostředek ochrany dítěte? In KOTÁSEK, Josef (ed). *Cofola 2010*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 584.

²⁰ *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku* [online]. občanskyzakonik.justice.cz [cit. 1. března 2016]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

²¹ MELZER: *Občanský...*, s. 80 (§ 3). Shodně ŠÍNOVÁ: *Občanský...*, s. 356 (§ 31).

²² Obdobně ŠÍNOVÁ: *Občanský...*, s. 357 (§ 31).

²³ DOBROVOLNÁ: *Občanský zákoník 2014*, s. 197 (§ 31).

²⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. In SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 57.

²⁵ ŠÍNOVÁ: *Civilní...*, s. 58.

Procesní subjektivita, jak se také způsobilost být účastníkem řízení někdy nazývá,²⁶ je upravena v OSŘ formou odkazu na hmotněprávní úpravu, když § 19 OSŘ stanoví, že „způsobilost být účastníkem řízení má ten, kdo má právní osobnost; jinak jen ten, komu ji zákon přiznává.“ Shodnou formou byl tento institut upraven již v původním nenovelizovaném znění § 19 OSŘ z roku 1963 s terminologickým rozdílem, kde místo pojmu právní osobnost bylo užito pojmu způsobilost mít práva a povinnosti.

Souhlasím s publikovaným názorem, že tato vazba procesní úpravy na úpravu hmotněprávní je nejen vhodná, ale i jediná možná, neboť jedině užitím tohoto spojení je možné poskytnout ochranu subjektům, které jsou nositelé daných hmotněprávních práv a povinností.²⁷ Druhým možným řešením jak bez odkazu na hmotněprávní úpravu dosáhnout stejné míry ochrany, by bylo užití taxativního výčtu situací, v nichž se musí subjekt nacházet, aby byl nositelem procesní subjektivity. Takovýto postup by však byl mimořádně nepraktický a téměř nepoužitelný. Lze tak jediné souhlasit s názorem, že shora uvedený postup je víceméně jediný možný.²⁸ Ke stejnému názoru dospívají i další autoři.²⁹

OSŘ umožňuje přiznat způsobilost být účastníkem řízení i nad rámec této základní úpravy, a to těm, komu ji přizná zákon. Podrobněji se tomuto tématu věnuje odborná literatura, kde je shrnuto, že jde o případy, kdy takto zákonem přiznaná procesní subjektivita určité entitě pomůže plynulosti a srozumitelnosti řízení,³⁰ díky čemuž se může zamezit případným průtahům v řízení a lépe tak dojde k naplnění rychlosti ochrany práv presumované v § 6 OSŘ.

Procesní subjektivita je jednou z podmínek řízení a jako takovou její splnění soud v souladu s OSŘ zkoumá v průběhu celého řízení. Její nedostatek může být jak odstranitelný, tak neodstranitelný; záleží na tom, ve které fázi řízení tento nedostatek vznikl. Jestliže k nedostatku procesní subjektivity daného subjektu došlo před zahájením řízení, půjde o neodstranitelný nedostatek podmínky řízení a užije se postup dle § 104 odst. 1 OSŘ a soud řízení zastaví.³¹

Jak však stanoví OSŘ, v případě, že ke ztrátě procesní subjektivity dojde v průběhu řízení, soud má několik možností, jak se s tímto vypořádat. Pokud to neodporuje povaze řízení a v něm projednáváné věci, může soud v řízení pokračovat bez dalšího.³² Další možností je potom

²⁶ Viz DOLEŽÍLEK, Jiří. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl.* Praha: C. H. Beck, 2009, s. 103 (§ 19). Shodně viz také ŠÍNOVÁ, Renáta, JURÁŠ, Marek. *Účastnictví v civilním soudním řízení.* Praha: Leges, 2015, s. 97.

²⁷ ŠÍNOVÁ, JURÁŠ: *Účastnictví...*, s. 98.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž, s. 116.

³⁰ Tamtéž, s. 102.

³¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2013, s. 55 (§ 19). Shodně DOLEŽÍLEK: *Občanský soudní řád 2009*, s. 108 (§ 19).

³² § 107 odst. 1 věta první OSŘ.

přerušení řízení za účelem rozhodnutí o případných procesních nástupcích onoho účastníka.³³ Dojde-li soud k závěru, že z povahy věci nelze v řízení pokračovat, usnesením řízení zastaví dle § 107 odst. 5 OSŘ.

Je tedy velice důležité přesně identifikovat okamžik, kdy ke vzniku nedostatku procesní subjektivity došlo, tedy zda chyběla již před zahájením řízení, či zda ji účastník ztratil až v jeho průběhu. Procesní důsledky spojené s touto identifikací jsou totiž pro dané řízení naprosto zásadní. Právě proto se rozcházejí s názorem Winterové, dle níž nedostatek procesní subjektivity zjištěný ve kterékoli části vede vždy k užití § 104 OSŘ a zastavení řízení.³⁴ Takovýto výklad je dle mého názoru neúplný a nebere v potaz možné řešení ztráty procesní subjektivity užitím institutu procesního nástupnictví.³⁵

Právní úprava institutu účastenství, včetně procesní subjektivity, tak, jak je uvedena v OSŘ, se užije pro všechna civilní řízení. Dle § 7 odst. 1 OSŘ „v občanském soudním řízení projednávají a rozhodují soudy spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů soukromého práva, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány“. Při užití systematického výkladu z tohoto ustanovení vyplývá, že i úprava účastenství včetně procesní subjektivity je úpravou společnou pro všechna civilní řízení. Tento výklad je obecně přijímaný v odborné literatuře³⁶ a plně se s ním ztotožňuji, neboť, jak bylo výše uvedeno, je-li institut procesní subjektivity navázán na hmotněprávní úpravu právní osobnosti, která je společná pro všechna soukromoprávní odvětví práva,³⁷ musí i v OSŘ obsažená obecná úprava procesní subjektivity dopadat na všechny druhy civilního procesu.

1.3 Procesní způsobilost

Druhým základním předpokladem účastenství vedle procesní subjektivity je procesní způsobilost. Procesní způsobilost je v OSŘ definována jako možnost jednat před soudem jako účastník v rozsahu daném svéprávností.³⁸ Jedná se o ustanovení, které je v zákoně, obdobně jako procesní subjektivita, v téměř nezměněné podobě již od původní nenovelizované verze OSŘ

³³ § 107 odst. 1 věta druhá a třetí OSŘ.

³⁴ WINTEROVÁ, Alena. In ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 4. vydání. Praha: Linde, 2009, s. 49 (§ 19).

³⁵ Obdobně argumentuje i Nejvyšší soud v usnesení ze dne 27. června 2006, sp. zn. 33 Odo 240/2005, když v devátém odstavci odůvodnění říká, že situace, kdy na počátku řízení je nedostatek procesní subjektivity je neodstranitelným nedostatkem podmínky řízení, ale poté jako protipól tohoto uvádí užití § 107 OSŘ v případech, kdy ke ztrátě procesní subjektivity dojde až v průběhu řízení. Shodně také usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. března 1998, sp. zn. 2 Cdon 1056/96.

³⁶ ŠÍNOVÁ, JURÁŠ: *Účastenství...*, s. 98. Shodně ŠÍNOVÁ: *Občanský soudní řád*, s. 56 (§ 19).

³⁷ Shodně např. Melzer, který vymezuje právní osobnost a její rozsah takto: „Entita, která vybavena právní osobností, je osobou ve smyslu práva.“ MELZER: *Občanský...*, s. 254 (§ 15).

³⁸ § 20 odst. 1 OSŘ.

z roku 1963.³⁹ Došlo jen ke dvěma drobným terminologickým změnám, kde pojem samostatné právní jednání byl dříve pojmem samostatné jednání a místo dnes užívaného pojmu svéprávnost byl užit poněkud široký pojem způsobilost vlastními úkony nabývat práva a brát na sebe povinnosti.⁴⁰

Nelze opomenout onu důležitou vazbu na hmotné právo, která se v tomto ustanovení nachází. Jde o vazbu na svéprávnost, která předurčuje možný rozsah případného právního jednání účastníka před soudem. Svěprávnost jsem již definoval výše. Svěprávnost v tomto ustanovení je obsahově podobným pojmem, jakým byl dříve užívaný pojem způsobilosti vlastními úkony nabývat práva a brát na sebe povinnosti, avšak s jedním důležitým rozdílem. Ten spočívá v tom, že ustanovení § 20 odst. 1 OSŘ se vztahuje pouze na osoby fyzické, neboť pouze osoba fyzická může být svéprávná.⁴¹ Jednání právnické osoby, respektive za právnickou osobu, se před soudem děje způsoby uvedenými v § 21 OSŘ.⁴²

Pokud hovoříme o vztahu procesní způsobilosti a jiných ustanovení právního řádu, je třeba zmínit vztah s ustanovením tomuto předcházejícím, tedy s úpravou procesní subjektivity. Lze souhlasit s Doležálkem, který tvrdí, že člověk, jenž je účastníkem řízení dle § 19 OSŘ, tedy má procesní subjektivitu, nemusí mít vždy procesní způsobilost dle § 20 odst. 1 OSŘ, ale naopak ten, kdo má procesní způsobilost, má vždy i procesní subjektivitu.⁴³ Jedná se o závěr čistě logický, neboť ten, kdo právně jedná před soudem, musí být účastníkem takového řízení, tedy mít procesní subjektivitu, jinak by jeho faktické jednání samotné nemohlo v tomto kontextu být právně relevantní.

V případě procesní způsobilosti hovoříme o podmínce řízení, která nemusí být naplněna u každého účastníka, nemusí být ani u jednotlivých účastníků naplněna vůbec, ale má-li řízení jako takové probíhat, je třeba tento nedostatek vyřešit. Nejčastěji se tak děje užitím institutu zastoupení.⁴⁴ Jak výstižně, byť trochu opisem, uvádí odborná literatura, „způsobilost samostatně jednat opravňuje účastníka činit před soudem úkony samostatně“.⁴⁵ Jde právě o možnost samostatného jednání, nikoli povinnost, což znamená, že nejde-li tuto možnost naplnit, řízení může i tak proběhnout. Z daného vyplývá, že se jedná o procesní podmínku, jejíž nedostatek

³⁹ O stejné formě úpravy, tedy vazbě na hmotné právo, hovoří i např. Hora, když říká, že „zde se proc. právo přimyká k hmotnému právu, určujíc procesní způsobilost podle způsobilosti k právním činům.“ HORA, Václav. *Učebnice civilního práva procesního*. Praha: Všehrd, 1947, s. 146.

⁴⁰ Srov. § 20 OSŘ v původním znění z roku 1963.

⁴¹ MELZER: *Občanský...*, s. 256 (§ 16). Shodně viz ŠÍNOVÁ: *Občanský soudní řád*, s. 62 (§ 20).

⁴² Podrobněji k tomuto tématu např. WINTEROVÁ, Alena. In WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 132.

⁴³ DOLEŽÁLEK: *Občanský soudní řád 2009*, s. 113 (§ 20).

⁴⁴ ŠÍNOVÁ: *Občanský soudní řád*, s. 62 (§ 20).

⁴⁵ ŠÍNOVÁ: *Civilní...*, s. 61.

bude vždy odstranitelný⁴⁶ a za užití § 104 ve spojení s § 109 OSŘ bude soud dále postupovat tak, aby došlo k odstranění tohoto nedostatku.

Zastavení řízení z důvodu nedostatku procesní podmínky spočívající v absenci či nedostatečné míře procesní způsobilosti by bylo odepřením spravedlnosti,⁴⁷ a takový postup by byl zásahem do ústavně zaručeného práva na soudní ochranu garantovaného v čl. 36 odst. 1 LZPS. Dikci tohoto ústavněprávního ustanovení totiž nelze chápat tak, že by bylo vždy zaručeno osobní, přímé a nezprostředkované jednání před soudem, tedy že by byla vyloučena možnost jakéhokoli zastoupení. Ustanovení dle svého čtvrtého odstavce pouze poskytuje základní záruku právní ochrany každému, kdo se jí bude předem stanoveným zákonným postupem domáhat.⁴⁸ Stanoví-li tak v některých případech zákon nutnost být v řízení zastoupen,⁴⁹ nebo umožní-li soudu rozhodnout o případné nutnosti zastoupení,⁵⁰ jde o způsob ústavně konformní, kde prizmatem garance soudní ochrany nedochází k odepření spravedlnosti takto zastoupené entitě.

Návaznost procesní způsobilosti na hmotněprávní svéprávnost s sebou nese mnohé důsledky, které se k určování svéprávnosti váží. Jde především o fakt, že svéprávnost člověk získává postupně, s rozvojem jeho rozumových a volných schopností za přispění hlediska věku se jeho omezená svéprávnost mění ve svéprávnost plnou – a stejně tak se vyvíjí i procesní způsobilost daného jedince.⁵¹ Jinými slovy, čím větší míru svéprávnosti daný jedinec má, tím větší má míru procesní způsobilosti. Pokud má osoba plnou svéprávnost, má i plnou procesní způsobilost.

V tomto kontextu je třeba uvést dvě důležité výjimky, jejichž absence sice nezpůsobuje nedostatek procesní způsobilosti účastníka, ale považuje se za nedostatek speciální procesní podmínky. Jde konkrétně o řízení o dovolání dle § 241 OSŘ a případy, kdy soud rozhodne o ustanovení opatrovníka pro důvody dané § 29 odst. 3 OSŘ. Tyto případy sice *de facto* omezují možnost účasti člověka na řízení co do bezprostřednosti a samostatnosti jednání, ale nezabavují jej procesní způsobilosti *de iure*. K tomu může dojít pouze tehdy, pokud soud ve zvláštním řízení dle § 34 a násl. ZZŘ omezí svéprávnost daného člověka.⁵²

Procesní způsobilost člověka může být omezená, respektive neúplná, ze dvou důvodů. Prvním důvodem je již zmíněné omezení svéprávnosti člověka. Druhým důvodem je fakt, který jsem zmiňoval výše, tj. že daný člověk ještě plné svéprávnosti nenabyl, což je případ nezletilých

⁴⁶ ŠÍNOVÁ: *Občanský soudní řád*, s. 62 (§ 20).

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ V našem případě jde o OSŘ.

⁴⁹ Např. § 29 odst. 1 či odst. 2 OSŘ.

⁵⁰ Např. § 23 OSŘ.

⁵¹ ŠÍNOVÁ: *Občanský soudní řád*, s. 63 (§ 20). Viz také ŠÍNOVÁ, JURÁŠ: *Účastenství...*, s. 119.

⁵² ŠÍNOVÁ: *Občanský soudní řád*, s. 63 (§ 20).

osob. Obecně platí, že nezletilý, který je způsobilý k nějakému právnímu jednání, je způsobilý i k soudnímu řízení o nárocích či jiných následcích z takového právního jednání.⁵³

Jak jsem již zmínil výše, svéprávnost je posuzována u každého nezletilého individuálně vzhledem k jeho rozumovým a volním schopnostem s podpůrným užitím vyvratitelné právní domněnky, že je vyspělý tak, jak jsou vyspělí jeho vrstevníci. Proto zásadně nesouhlasím s názorem, který zastávají Jirsa a Vančurová, že „k hodnocení svéprávnosti nelze přistupovat individuálně, tedy podle vyspělosti konkrétního jedince, ale podle obecných kritérií, odpovídajících příslušné věkové skupině,⁵⁴ přičemž se odvolávají na fakt, že tak „[...] vyplývá z § 31 obč. zák. [...]“.⁵⁵ Takovýto přístup nejenže ignoruje individualitu jednotlivých nezletilých, ale navíc vůbec nereflektuje změny, které s sebou přinesl OZ, tedy právě příklon k subjektivnímu posuzování jednotlivců v rámci jejich rozumové a volní vyspělosti a odklon od objektivního, generalizovaného hodnocení svéprávnosti dle věku, a důsledky těchto změn v procesní rovině.

ÚS v tomto kontextu již v roce 1998 judikoval, že obecné soudy nemohou rozlišovat jednotlivé účastníky a jejich procesní schopnosti pouze na základě hlediska věku, neboť takovýto přístupem by došlo k zásahu do zásady rovnosti účastníků stanovené v čl. 37 odst. 3 LZPS.⁵⁶ Tento závěr nepopírá možnost stanovit nezletilému účastníku zástupce dle § 23 OSŘ, o kterémžto institutu se podrobně zmiňují v dalších kapitolách, ale staví se proti tomu, aby se tak dělo na základě generalizovaného objektivního přístupu za užití pouze kritéria věku. Proti tomu stojí názorově odlišné rozhodnutí NS, které naopak tvrdí, že osoba, jež má ve věku třinácti let způsobilost k nějakému právnímu jednání, v tomto případě konkrétně k uzavření smlouvy o přepravě osoby v hromadné dopravě, nemá automaticky procesní způsobilost o takovémto jednání a z něj vyplývajících nárocích vést řízení a proto jí lze stanovit zástupce bez dalšího.⁵⁷ U obou judikátů se jedná o rozhodnutí z doby před přijetím OZ, ale je z nich dobře patrný rozdíl mezi dvěma názorovými liniemi, z nichž ona prvně uvedená nakonec došla naplnění skrze úpravu omezené svéprávnosti nezletilých právě v OZ a jejich procesních důsledků. Osobně se také příkláním spíše k první názorové lince, tedy odmítnutí objektivizace nezletilých účastníků na základě věku, neboť v souladu s již výše zmiňovanou koncepcí OZ lze pouze určením individuální rozumové a volní vyspělosti nezletilého dojít ke skutečnému zachování jeho procesních práv, zejména práva na rovnost účastníků v řízení, ač chápu jistou lákavost oné snadnější varianty, tedy užívání objektivního hlediska věku.

⁵³ ŠÍNOVÁ: *Občanský ...*, s. 351 (§ 30).

⁵⁴ JIRSA, Jaromír, VANČUROVÁ, Kateřina. In JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha I.* Praha: Havlíček Brain Team, 2014, s. 124 (§ 20).

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. října 1998, sp. zn. IV. ÚS 303/98.

⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 20 Cdo 2775/2004.

Budeme-li chtít zachovat přístup, v jehož prospěch argumentuji, je nutné přiznat si, že takovýto přístup bude pro soudy poněkud náročný. Shodný názor zastává Šínová, když tvrdí, že oproti omezeně svéprávným zletilým, kde jejich míra svéprávnosti je vymezena přímo v soudním rozhodnutí o omezení svéprávnosti, zde bude poměrně obtížnější určit, do jaké míry je daný nezletilý rozumově a volně vyspělý.⁵⁸ Jak dále pokračuje, jako vhodný prostředek pro určení rozumové a volní vyspělosti nezletilého lze užít znaleckých posudků či odborných vyšetření.⁵⁹ Dle mého názoru by však soud především měl vždy vyslechnout a zhlédnout nezletilého a sám si udělat představu o míře rozumové a volní vyspělosti daného jedince.

Vedle omezené svéprávnosti upravuje OZ také institut částečné svéprávnosti. Jak jsem již definoval výše, jedná se o situace, kdy s nějakým právním jednáním udělí nezletilému souhlas jeho zákonný zástupce a tímto umožní nezletilému platně právně jednat v situaci, kdy by jinak samostatně platně právně jednat nemohl. Tento institut se však, na rozdíl od omezené svéprávnosti, do procesní roviny nepromítá.⁶⁰ Důvodem pro tuto interpretaci je ochrana nezletilého, neboť v případě, že jednání, které odpovídá rozumové a volní vyspělosti nezletilého, nevyžaduje souhlas zákonného zástupce, nemusí mít tak vážné právní důsledky, ale v případech, kde tento souhlas vyžadován je, nepochybně půjde o jednání, která jsou svojí komplexností přesahující rozumovou a volní vyspělost daného nezletilého.⁶¹

Výše uvedená interpretace užití či neužití institutu částečné svéprávnosti v procesní rovině je jednou ze situací, které by bylo dle mého názoru *de lege ferenda* vhodné kodifikovat přímo v některém budoucím civilně procesním předpise. Jistě lze tvrdit, že soukromé právo v jeho současné podobě, kdy jeho hmotněprávní a procesní úpravu od sebe dělí 48 let, je schopno fungovat a vykonávat svoji funkci, tedy ochranu základních hodnotových východisek důstojnosti a svobody.⁶² Přesto však soudím, že případná nová kodifikace procesního předpisu soukromého práva by v mnoha ohledech přinesla větší kompatibilitu těchto dvou předpisů a zamezila by situacím obdobným této, ve kterých je třeba hledat správné řešení skrze zdoluhavou a složitou interpretační linku.

⁵⁸ ŠÍNOVÁ: *Občanský soudní řád*, s. 66 (§ 20).

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž, s. 67 (§ 20).

⁶¹ Shodně ŠÍNOVÁ: *Občanský...*, s. 362 (§ 32).

⁶² Kde je jako základní hodnotová východiska soukromého práva interpretuje např. MELZER: *Občanský...*, s. 81 (§ 3).

2 Plná procesní způsobilost nezletilých v určitých typech řízení

Jak již bylo zmíněno výše, existují případy, kdy procesní způsobilost je u člověka stanovena v jiném rozsahu, než jaké je rozmezí jeho svéprávnosti. S procesní způsobilostí je možné různým způsobem manipulovat, rozšiřovat ji a následně rozšíření rušit, jak je tomu například u § 35 odst. 3 ZZŘ. V tomto případě se jedná o určitou ochranu plynulosti činnosti soudu⁶³ za zachování práv osoby, jejíž svéprávnost byla omezena. Právní úprava zde umožňuje dočasně omezit možnost podávat návrhy na změnu nebo zrušení rozhodnutí o omezení svéprávnosti té osobě, jejíž svéprávnost byla omezena, pokud se tato osoba opakovaně a neúspěšně o dosažení tohoto pokoušela a nelze očekávat zlepšení jejího stavu.⁶⁴

Český právní řád však zná i případy, kdy může dojít k rozšíření procesní způsobilosti nad rámec svéprávnosti daného člověka. Jde obecně o případy, kdy zájem na tom, aby nějaká osoba měla plnou procesní způsobilost pro dané řízení a mohla tak v řízení samostatně vystupovat a hájit své zájmy, je natolik výrazný, že zákonodárce povoluje v takových případech osobě samostatné jednání v řízení. Nepochybně tu často svoji roli hraje i princip blaha dítěte⁶⁵ a nutnost dbát na jeho nejlepší zájem, neboť se tu jedná právě o případy nezletilých osob. V těchto případech se předpokládá, že právě umožnění samostatného vystupování v určitých případech nejlépe zajistí naplnění tohoto principu. Tato vyslovená teze je především patrná v kontextu jednotlivých typů řízení, ve kterých má nezletilý procesní způsobilost v plném rozsahu.

Před výčtem jednotlivých typů řízení je dobré podotknout, že ustanovení § 20 OSŘ neumožňuje výslovně přiznání procesní způsobilosti nad rámec rozsahu svéprávnosti,⁶⁶ avšak takovýto postup je možný skrze § 1 odst. 2 ZZŘ. Zmíněné ustanovení obsahuje princip tzv. obecné subsidiarity zákona,⁶⁷ který umožňuje užití speciálních ustanovení ZZŘ, jakým je například přiznaná plná procesní způsobilost pro určitý typ řízení, a neuzítí obecných ustanovení OSŘ, která jsou těmito speciálními ustanoveními vyloučena.

Řízení, která obsahují zvláštní úpravu procesní způsobilosti nezletilých starších 16 let, jsou následující:

⁶³ Doslova o ochraně proti „zneužívání“ tohoto práva hovoří Bílý. BÍLÝ, Martin. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 85 (§ 35).

⁶⁴ Viz také ŠÍNOVÁ, JURÁŠ: *Účastenství ...*, s. 128.

⁶⁵ Poměrně vágně a obecně princip blaha dítěte definuje odborná literatura jako „realizaci určitého práva v konkrétní záležitosti“. HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 18. Je však třeba podotknout, že přesná definice takového pojmu by byla velmi svazující a neumožnila by pružnost aplikace tohoto principu na nejrůznější situace, které jeho užití mohou vyžadovat.

⁶⁶ ŠÍNOVÁ, JURÁŠ: *Účastenství ...*, s. 129.

⁶⁷ LEVÝ, Jirí. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 2 (§ 1).

- a) řízení o povolení uzavřít manželství dle § 367 ZZŘ a násl.,
- b) předběžné řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí dle § 400 ZZŘ a násl.,
- c) řízení ve věci osvojení nezletilého, pokud je rodičem osvojence dle § 427 ZZŘ a násl.,
- d) některá řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, konkrétně řízení o přiznání svéprávnosti nezletilému dítěti dle § 466 písm. r) ZZŘ, a
- e) řízení o přivolení souhlasu a odvolání souhlasu zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti dle § 466 písm. s) ZZŘ.

2.1 Řízení o povolení uzavřít manželství dle § 367 a násl. ZZŘ

Prvním z výše zmíněných řízení je řízení o povolení uzavřít manželství. Hmotněprávní úpravu tohoto institutu obsahuje § 672 odst. 2 OZ, který umožňuje osobám starším 16 let ve výjimečných případech z důležitých důvodů uzavřít manželství. Procesní úprava je obsažena v § 367 a násl. ZZŘ. Dle § 368 odst. 1 ZZŘ jsou účastníky tohoto řízení osoba, která chce uzavřít manželství, zákonní zástupci této osoby a druhá osoba, s níž má být manželství uzavřeno.

Jak uvádí Svoboda, je zákonného zástupce třeba vnímat jako klíčovou postavu tohoto řízení, neboť případným uzavřením předmětného manželství dochází také k osamostatnění nezletilého právě vůči zákonnému zástupci.⁶⁸ Uzavřením takového manželství nabývá nezletilý plnou svéprávnost⁶⁹ a je tak potřeba, aby byl jeho zákonný zástupce účasten takového řízení. Souhlasím se Svobodou, že tento zákonný zástupce nemůže být účasten z titulu zastupování nezletilého, který chce uzavřít manželství, nýbrž jako účastník hájící svůj vlastní zájem. Tak totiž vyplývá přímo z OZ,⁷⁰ který stanoví, že „zákonný zástupce nebo opatrovník není oprávněn za zastoupeného právně jednat v záležitostech týkajících se vzniku a zániku manželství [...]“.⁷¹

Dle § 368 odst. 2 ZZŘ má nezletilý starší 16 let v řízení plnou procesní způsobilost. Užitím vlastního objektivně teleologického výkladu, tedy otázky, kterou Melzer definuje jako otázku „proč by rozumný zákonodárce takové ustanovení přijímal?“⁷² musíme dojít k závěru, že *ratio legis* tohoto ustanovení spočívá v umožnění nezletilému plně hájit své zájmy v řízení o něčem natolik osobním, jako je uzavření manželství. Proto je, i s užitím jazykového výkladu, logické, že plnou procesní způsobilost pro takové řízení bude mít i druhý snoubenec,⁷³ se kterým chce onen

⁶⁸ SVOBODA, Karel. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 695 (§ 368).

⁶⁹ Jak vyplývá z § 30 odst. 2 OZ.

⁷⁰ SVOBODA: *Zákon o zvláštních...*, s. 696 (§ 368).

⁷¹ § 458 OZ.

⁷² MELZER: *Občanský...*, s. 75 (§ 2).

⁷³ SVOBODA: *Zákon o zvláštních...*, s. 696 (§ 368).

nezletilý uzavřít manželství, pokud i tento je starší 16 let a nemá dosud plnou svéprávnost a tedy i procesní způsobilost.⁷⁴

2.2 Předběžné řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí dle § 400 ZZŘ a násl.

Řízení o předběžném opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí dle § 400 ZZŘ a násl.⁷⁵ je dalším z typů řízení, ve kterých má nezletilý starší 16 let plnou procesní způsobilost. Smyslem a účelem tohoto ustanovení je poskytnout okamžitou a včasnou ochranu osobám ohroženým domácím násilím. Tato ochrana je poskytnuta tak, že agresor páchající domácí násilí, v tomto řízení v pozici odpůrce,⁷⁶ může být rozhodnutím soudu vykázán ze společného obydlí⁷⁷ s případným uložením zákazu do něj vstoupit,⁷⁸ může mu být zakázáno setkávat se s navrhovatelem,⁷⁹ nebo zdržení se jakéhokoli nežádoucího obtěžování⁸⁰ navrhovatele.⁸¹

Jedná se o výčet demonstrativní, což je dle mého názoru vhodnější úprava, než jakou by byl výčet taxativní. Možných situací, které lze tímto předběžným opatřením řešit, je totiž mnoho a jsou natolik různorodé, že je třeba flexibilního přístupu v jejich řešení, které demonstrativní výčet lépe zprostředkovává. Jak však uvádí Hamuláková a Křiváčková, tento přístup vyžaduje, aby soud v předběžném opatření dostatečně přesně specifikoval, jakých jednání se má odpůrce zdržet, či ve kterých místech se nemá zdržovat, za současného zachování dostatečně širokého rozsahu předběžného opatření tak, aby odpůrce nemohl jeho smysl a účel obejít.⁸² V praxi jsem se například setkal se situací, kde bylo odpůrci předběžným opatřením uloženo, aby se zdržel setkávání s navrhovatelem, ale ten tento zákaz obešel tím, že na navrhovatele čekal každý den před obchodním domem a poté tvrdil, že je pouhou náhodou, že nakupují ve stejnou chvíli. V takovémto případě by bylo vhodné užít i opatření dle § 405 odst. 1 písm. d) ZZŘ a specifikovat takovéto v uvozovkách společné nakupování jako právě ono nežádoucí obtěžování.

Všechna tato ustanovení hovoří pouze o ochraně navrhovatele, teleologickým a jazykovým výkladem však lze dovodit, že ochranu je třeba poskytnout i ostatním osobám, které jsou domácím násilím odpůrce poškozovány. Jazykově tak vyplývá i z § 403 odst. 1 ZZŘ, který

⁷⁴ Tuto problematiku popisují v mužském rodě, neb tak hovoří sám zákon. Vzhledem k faktu, že zatím stále ještě OZ v § 655 upravuje manželství jako „svazek muže a ženy“, považuji za samozřejmé, že ač psáno v rodě mužském, bude jeden z manželů pohlaví ženského.

⁷⁵ Dále jen jako „řízení o předběžném opatření“.

⁷⁶ Dříve označovaný jako účastník, proti kterému návrh směřuje. HAMULÁKOVÁ, Klára, KŘIVÁČKOVÁ, Jana. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 760 (§ 403).

⁷⁷ § 405 odst. 1 písm. a) ZZŘ.

⁷⁸ § 405 odst. 1 písm. b) ZZŘ.

⁷⁹ § 405 odst. 1 písm. c) ZZŘ.

⁸⁰ Zmíněné předběžné opatření směřuje zejména proti tzv. stalkingu, tedy pronásledování a obtěžování jiné osoby nežádoucím způsobem. HAMULÁKOVÁ, KŘIVÁČKOVÁ: *Zákon o zvláštních...*, s. 762 (§ 405).

⁸¹ § 405 odst. 1 písm. d) ZZŘ.

⁸² HAMULÁKOVÁ, KŘIVÁČKOVÁ: *Zákon o zvláštních...*, s. 763 (§ 405).

stanoví, že účastníkem může být jak navrhovatel, tak „osoba, vůči níž násilí směřuje“. V těchto situacích zejména půjde o děti v případě, že navrhovatelem je jeden z rodičů, ale může jít i o případy, kdy navrhovatelem bude nezletilé dítě, které přes pasivitu poškozovaného rodiče vstoupí do celé situace právě podáním návrhu. Potom bude případné předběžné opatření sledovat jak ochranu tohoto nezletilého jako navrhovatele, tak ochranu rodiče, který je obětí domácího násilí.

Nezletilí mladší 16 let nemají pro tento typ řízení procesní způsobilost v plném rozsahu. Ustanovení § 403 odst. 2 ZZŘ však zajímavě diferencuje jednotlivé typy nezletilých mladších 16 let, když říká, že tito nezletilí podávají návrh buď skrze zákonného zástupce, OSPOD, anebo skrze advokáta na základě plné moci, pokud mají dostatečnou rozumovou a volní vyspělost k tomu, aby mohli advokátu udělit k tomuto plnou moc. Jde tu tedy o jakési nevyřčené rozdělení nezletilých mladších 16 let na dvě kategorie, kde první jsou ti, kteří musí být vždy zastoupeni na základě zákona, a druhou kategorií jsou potom ti, kteří jsou již dostatečně rozumově a volně vyspělí k tomu, aby takový návrh podali skrze plnou moc udělenou advokátovi.

Druhou skupinou nezletilých, kteří se mohou domáhat ochrany tímto předběžným opatřením, jsou nezletilí starší 16 let. Dle § 403 odst. 3 ZZŘ mají tito nezletilí pro účely tohoto řízení plnou procesní způsobilost, tj. nevyžaduje se jejich zastoupení. Domnívám se, že podání návrhu bude nejčastějším a často i jediným procesním úkonem, který nezletilý v řízení vykoná. Je třeba zohlednit i situace, kdy bude dle dikce tohoto ustanovení plně procesně způsobilým, ale řízení za něj zahájí někdo jiný. Může to být některý z rodičů, ale i kterýkoli jiný navrhovatel, například obecní úřad obce s rozšířenou působností,⁸³ shledá-li, že dítě je ohroženo či přímo vystaveno domácímu násilí. I v takovémto případě bude mít tento nezletilý plnou procesní způsobilost a bude mu umožněno samostatně hájit své zájmy před soudem.

Velmi zajímavé srovnání současné situace s tou, jaká byla před přijetím současného OZ a ZZŘ, poskytuje například Dávid. Před kodifikací podmínek účasti nezletilého na tomto typu řízení bylo obtížné zjistit, zda má vůbec možnost podat návrh a jakým způsobem se bude jeho procesní způsobilost v takovém případě posuzovat. Pro absenci přímo aplikovatelné právní úpravy totiž bylo třeba zvlášť posuzovat svéprávnost nezletilého. Dle Dávída to bylo obtížné, neboť neexistoval hmotněprávní úkon, ze kterého by bylo pro posouzení tohoto možno vycházet.⁸⁴ Je tedy mnohem jednodušší a praktičtější, že ZZŘ přímo obsahuje úpravy této procesní způsobilosti. Konec konců v případech, jako je ochrana nezletilých proti domácímu násilí, není příliš času a prostoru pro pochybnosti a dlouhé interpretační procesy. Je třeba často jednat rychle a účinně, aby byla zajištěna ochrana obětí domácího násilí.

⁸³ Srov. § 16 odst. 2 ZSPO.

⁸⁴ DÁVID, Radovan. Dítě jako účastník řízení ve věci domácího násilí. In DÁVID, Radovan a kol. (eds). *Dny práva 2010*. Brno: Masarykova Univerzita, 2010, s. 1221.

Existuje ještě jedna situace, která je kombinací dvou předchozích, na kterou upozorňují Hamuláková a Křiváčková, totiž situace, že návrhatelem bude nezletilý mladší 16 let, tj. že nedbaje své omezené procesní způsobilosti sám podá návrh. V takovém případě je povinností soudu vyrozumět OSPOD a není-li jeho zákonný zástupce přímo odpůrcem, tak i jeho. Další postup v řízení je potom na těchto dvou subjektech, kdy zákonný zástupce musí s návrhem řízení tak, jak jej podal nezletilý, souhlasit, jinak soud řízení zastaví. V případech, kdy by byl zákonný zástupce sám odpůrcem, musí OSPOD sám jednat ve smyslu podání návrhu na toto předběžné opatření a pokud tak neučiní, dojde opět k zastavení řízení soudem.⁸⁵ Ze své praxe na Okresním soudě ve Zlíně jsem vypožoroval jinou tendenci, že soudy se v takových případech rozhodně nezabývají teoretickou otázkou procesní způsobilosti a namísto toho, buďto na podnět OSPOD, či *ex officio*, nezletilého ochrání předběžným opatřením.

2.3 Řízení ve věci osvojení nezletilého, pokud je rodičem osvojenec dle § 427 ZZŘ a násl.

Ustanovení § 427 a násl. ZZŘ obsahují procesní aspekty řízení ve věci osvojení nezletilého. Hmotněprávní úprava je potom obsažena v § 794 a násl. OZ. V tomto řízení se rozhoduje o mnoha dílčích otázkách směřujících k výslednému osvojení dané osoby. Jsou jimi především prohlášení o udělení souhlasu s osvojením,⁸⁶ případně určení, zda je takového souhlasu vůbec třeba.⁸⁷ Dle § 431 odst. 1 ZZŘ budou účastníky jednak osvojenec, jednak jeho zákonný zástupce, případně také osvojitel a nestanoví-li zákon jinak také rodiče osvojenec.

Zejména u rodičů jde do jisté míry o právo spolurozhodovat o osudu jejich dítěte. Právě na ochranu tohoto jejich práva obsahuje § 431 odst. 2 ZZŘ pojistku pro nezletilé rodiče starší 16 let, kterým přiznává plnou procesní způsobilost pro řízení ve věcech osvojení, a to u všech řízení, která jsou obsažena ve výčtu § 427 ZZŘ.⁸⁸ Dle Svobody se jedná o ustanovení, které obsahuje téměř totožnou normu jako § 811 odst. 1 OZ, neboť toto hmotněprávní ustanovení taktéž umožňuje nezletilému rodiči staršímu 16 let vždy v řízení vyslovit souhlas či nesouhlas s osvojením dítěte.⁸⁹

Je třeba vzít v úvahu také ustanovení § 432 odst. 1 ZZŘ, které obsahuje výčet situací, ve kterých rodič osvojenec není účastníkem řízení, byť jinak má plnou procesní subjektivitu i způsobilost. Dosah tohoto ustanovení spadá i na rodiče nezletilé, kterým je jinak výslovně přiznána plná procesní způsobilost v předcházejícím ustanovení. Jde o situace, které se nějakým způsobem váží k institutu udělení souhlasu rodiče s osvojením, a to konkrétně o zbavení jeho

⁸⁵ HAMULÁKOVÁ, KŘIVÁČKOVÁ: *Zákon o zvláštních...*, s. 759 (§ 403).

⁸⁶ § 427 písm. a) ZZŘ.

⁸⁷ § 427 písm. c) ZZŘ.

⁸⁸ SVOBODA: *Zákon o zvláštních...*, s. 828 (§ 431).

⁸⁹ Tamtéž.

rodičovské odpovědnosti a spolu s tím i práva dát souhlas s osvojením, případně omezení svéprávnosti v této oblasti, anebo situace, ve které již souhlas s osvojením dříve udělil. Dle § 432 odst. 2 ZZŘ není účastníkem také tehdy, jestliže soud rozhodl, že jeho souhlasu k osvojení není třeba.

V tomto případě souhlasím s názorem, který zastává Svoboda, že nezletilý rodič, který dosáhl věku 16 let, nemůže být pro udělení souhlasu s osvojením zastoupen opatrovníkem, a to ani na základě ustanovení § 818 a 819 OZ.⁹⁰ Tato ustanovení obsahují výčet situací, ve kterých není třeba souhlasu rodiče s osvojením, a to pro, například, zdržování se na neznámém místě,⁹¹ či zjevný nezáměr rodiče o dítě. Dle mého názoru jsou tato ustanovení v zákoně především na ochranu onoho dítěte a jeho oprávněných zájmů, totiž být v rodině, která jej přijme za vlastní⁹² a která k němu pociťuje takový vztah, jaký je mezi rodičem a dítětem.⁹³ Proto pokud chceme poskytnout ochranu osvojení, jehož rodič o něj zjevně nemá zájem, či se zdržuje na neznámém místě, potom musíme umožnit existenci situací, ve kterých rodičova souhlasu s osvojením tohoto dítěte, bez ohledu na jeho věk, nebude třeba. Svoboda na podporu svého tvrzení správně uvádí, že „opatrovník [...] nemůže za zastoupeného uskutečnit právní jednání, k němuž není způsobilý ani sám zastoupený.“⁹⁴ Je to validní argument, protože konání právního jednání za osobu, jehož hmotněprávního základu není osoba nositelem, je faktickým i logickým nesmyslem.

2.4 Řízení o přiznání svéprávnosti nezletilému dítěti dle § 466 písm. r) ZZŘ

Řízení o přiznání svéprávnosti⁹⁵ je součástí velkého množství řízení, která jsou demonstrativním výčtem uvedena v § 466 ZZŘ a souhrnně označena jako tzv. řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. Smyslem tohoto pododdílu ZZŘ je poskytnout obecný právní rámec pro tyto typy řízení a tím pro ně zajistit jednotné a jasné podmínky. Praktický dopad tohoto typu právní úpravy je například v tom, že dochází ke stanovení striktní podmínky, že řízení ve věci péče o nezletilé bude vždy rozhodováno v řízení, které má předepsanou strukturu.⁹⁶

Ve výčtu řízení péče soudu o nezletilé jsou dvě řízení, pro která má nezletilý plnou procesní způsobilost. Tato je nezletilému, oproti dříve uvedeným řízením, přiznána bez ohledu na jeho věk. V řízení o přiznání plné svéprávnosti nezletilému je základem takového řízení

⁹⁰ Tamtéž, s. 835 (§ 432).

⁹¹ § 818 odst. 1 písm. c) OZ.

⁹² Což je konec konců smysl osvojení, jak uvádí § 794 OZ.

⁹³ Zde se jedná o jeden z předpokladů osvojení, bez kterého by k osvojení dojít nemohlo.

⁹⁴ SVOBODA: *Zákon o zvláštních...*, s. 835 (§ 432).

⁹⁵ Vhodnější by dle mého názoru bylo užití pojmu přiznání plné svéprávnosti, neboť určitou, byť omezenou, míru svéprávnosti již nezletilý má.

⁹⁶ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 924 (§ 466).

hmotněprávní úprava, obsažená v § 37 OZ.⁹⁷ Ta stanoví, že je nezletilému možné přiznat plnou svéprávnost za splnění několika podmínek. Těmi jsou jednak věk 16 let, schopnost sám se živit a obstarat si své záležitosti a souhlas zákonného zástupce nezletilého,⁹⁸ případně, pokud zákonný zástupce sám podal návrh, i souhlas nezletilého, o jehož svéprávnost se jedná.⁹⁹ Chtělo by se říci, že ač ZZŘ neobsahuje podmínku věku pro přiznání plné procesní způsobilosti pro tento typ řízení, tak tato podmínka je obsažena v hmotněprávní úpravě v rámci věcné legitimace nezletilého, avšak takovéto tvrzení by nebylo vždy pravda. Věta druhá § 37 odst. 1 OZ totiž umožňuje odhlédnout od některých podmínek a v zájmu nezletilého z vážných důvodů mu přiznat plnou svéprávnost i tak. Výše uvedené podmínky tedy lze teoreticky rozdělit do dvou skupin na podmínky, na kterých je třeba bezvýhradně trvat, a na ty ostatní. Do první skupiny bude nepochybně patřit návrh na zahájení řízení,¹⁰⁰ v případě podání návrhu zákonným zástupcem také souhlas nezletilého s takovým návrhem, a schopnost nezletilého se sám živit a obstarávat si své záležitosti.¹⁰¹ U ostatních podmínek lze uvést, že soud přizná plnou svéprávnost nezletilému i tehdy, pokud nejsou splněny, budou-li však splněny ty podmínky, na kterých je třeba bezvýhradně trvat a bude-li to z vážných důvodů v zájmu nezletilého.¹⁰²

Jak uvádí Šínová, existují dva názorové proudy, které jsou ve při co se týče otázky, zda lze přiznat plnou svéprávnost nezletilému mladšímu 16 let či nikoli. Argumenty zastánců dodržování hranice 16 let odkazují na další právní úpravu, která s hranicí 16 let pracuje, například povolení uzavřít manželství, zmíněné výše. Argumenty odpůrců lze potom shrnout opět odkazy na další právní úpravu, konkrétně například způsobilost pořízení závěti nezletilé osoby ve věku 15 let.¹⁰³ Do této debaty se však vkládá velice logická argumentační linka, kterou zastává i Šínová, když tvrdí, že klíčovým předpokladem pro přiznání svéprávnosti bude nejčastěji schopnost sám se živit a obstarat si své záležitosti. Vzhledem k faktu, že závislou práci lze dle § 35 odst. 1 OZ vykonávat až od věku 15 let, bude schopnost sám se živit pod touto věkovou hranicí výjimečná.¹⁰⁴ Osobně se kloním k názoru, že věková hranice 16 let může být v některých případech příliš vysoká a lze rozhodně najít situace, ve kterých například mladý umělec či mladá vrcholová sportovkyně, kteří

⁹⁷ Jak uvádí Šínová, přiznání svéprávnosti je občas terminologicky nepřesně označováno jako emancipace, ač význam tohoto slova je ve skutečnosti jiný. Jako *emancipatio* bylo označováno v římském právo propuštění z moci otcovské, kdežto prominutí let, o něž se v případě přiznání svéprávnosti jedná, se označovalo jako *venia aetatis*. ŠÍNOVÁ: *Občanský...*, s. 389 (§ 37).

⁹⁸ § 37 odst. 1 OZ. Jak poznamenává Hromada, v případě, že nezletilý má dva rodiče, postačí souhlas jen jednoho z nich, neshledá-li soud důležité důvody pro to, aby souhlas vyjádřili oba. Tímto důvodem může být například patrný nesouhlas druhého z rodičů s přiznáním svéprávnosti nezletilému potomkovi. HROMADA: *Zákon o zvláštních...*, s. 935 (§ 466).

⁹⁹ § 37 odst. 2 OZ.

¹⁰⁰ Neb jen tak lze řízení zahájit, jak vyplývá z § 468 odst. 2 ZZŘ.

¹⁰¹ ŠÍNOVÁ: *Občanský...*, s. 392 (§ 37).

¹⁰² § 37 odst. 1 věta druhá OZ.

¹⁰³ ŠÍNOVÁ: *Občanský...*, s. 392 (§ 37).

¹⁰⁴ Tamtéž.

nevykonávají závislou práci, se budou moci živit a obstarávat si vlastní záležitosti i před tímto věkem. Bylo by potom spravedlivé, pokud jsou k tomu závažné důvody, je to v jejich zájmu¹⁰⁵ a sami o to požádají, jim plnou svéprávnost přiznat.

Jak vyplývá z § 469 odst. 3 ve spojení s § 468 odst. 2 ZZŘ, bude mít nezletilý pro toto řízení plnou procesní způsobilost. Lze totiž předpokládat, že v případě, že se bude jednat o budoucí plné svéprávnosti nezletilého, který s takovým řízením dává souhlas, je nezletilý způsobilý v takovém řízení mít plnou procesní způsobilost a samostatně tak hájit své zájmy.¹⁰⁶

2.5 Řízení o přivolení souhlasu a odvolání souhlasu zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti dle § 466 písm. s) ZZŘ

V případě tohoto institutu, upraveného v § 33 OZ, se jedná o určité řízení na pomezí mezi institutem částečné svéprávnosti a přiznáním svéprávnosti. Z prvního institutu si odnáší potřebu svolení zákonného zástupce s danou činností,¹⁰⁷ z druhého fakt, že se vyžaduje svolení soudu s platností takového souhlasu,¹⁰⁸ přičemž tímto souhlasem se rozšiřuje míra svéprávnosti presumovaná obecným § 31 OZ. Jak uvádí Šínová, co se provozování obchodního závodu týče, jedná se o typ výdělečné činnosti, která není závislou pracovní činností, neboť závislou činnost upravují samostatně § 34 a § 35 OZ v návaznosti na pracovněprávní předpisy,¹⁰⁹ a proto je akceptovatelné, aby ji vykonával i nezletilý. Z § 33 odst. 1 i. f. OZ plyne, že situace, v níž se nezletilý po udělení kvalifikovaného¹¹⁰ souhlasu nachází, mu umožňuje samostatně jednat ve všech jednáních, která jsou se spojena s provozováním závodu.

Jelikož se jedná o řízení péče soudu o nezletilé, je v souladu s výše uvedeným možné zahájit jej pouze na návrh. V takto zahájeném řízení bude nezletilý vystupovat bez zastoupení a samostatně, neboť jak vyplývá z § 469 odst. 3 ve spojení s § 468 odst. 2 ZZŘ, nezletilý má pro toto řízení plnou procesní způsobilost. Obdobně jako u předchozího uvedeného ustanovení je toto přiznání plné procesní způsobilosti jen logickým vyústěním povahy předmětu, o kterém se řízení vede.¹¹¹

2.6 Dílčí závěr

Na závěr této problematiky je dobré zopakovat, že pro mnoho typů řízení péče soudu o nezletilé bude mít nezletilý omezenou svéprávnost, o které jsem referoval výše. Proto ač u většiny

¹⁰⁵ Tato otázka musí být v tomto případě v řízení soudem zkoumána vždy. HROMADA: *Zákon o zvláštních...*, s. 935 (§ 466).

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 943 (§ 469).

¹⁰⁷ Srov. § 33 odst. 1 OZ a § 32 odst. 1 OZ.

¹⁰⁸ § 33 odst. 1 i. f. OZ.

¹⁰⁹ ŠÍNOVÁ: *Občanský...*, s. 369 (§ 33).

¹¹⁰ Tzn. soudem potvrzeného.

¹¹¹ HROMADA: *Zákon o zvláštních...*, s. 942 (§ 469).

řízení z této kategorie zákon přímo nepřiznává nezletilým možnost právně jednat, bude potřeba posoudit u každého případu jednotlivě, do jaké míry je daný nezletilý svéprávný a tedy procesně způsobilý. Jako dobrý příklad může sloužit situace, kde nezletilá osoba ve věku 17 let podá žádost o výživné za váhající matku a poté bude v řízení částečně samostatně jednat bez nutnosti zastoupení, neboť je to přiměřené její rozumové a volní vyspělosti.¹¹²

¹¹² Tamtéž, s. 939 (§ 468).

3 Zastoupení nezletilého

Jak bylo uvedeno výše, jsou situace, kdy nezletilý, potažmo jakákoliv osoba, může před soudem jednat samostatně a jsou také situace, kdy musí jednat v zastoupení. Obecně existují tři právní tituly, ze kterých plynou tři způsoby zastoupení. Jsou jimi zákon, dohoda o plné moci a rozhodnutí soudu.¹¹³ Zastoupení účastníka řízení je jedním ze způsobů, jakým lze odstranit nedostatek podmínky procesní způsobilosti. Příkladem může být nezletilé dítě ve věku 13 let, které se účastní řízení o výživném a pro účely tohoto řízení bude zastoupeno, ale může jít také o zletilou osobu s omezenou svéprávností pro řízení například o nároku na náhradu škody. Zastoupení obecně ale nemusí být užito jen u osob, které jsou nějakým způsobem omezené na procesní způsobilosti, ale může jít i o osoby plně procesně způsobilé využívající odborných služeb advokáta pro dané řízení, nebo jsou sice procesně způsobilé, ale nemohou se řízení účastnit z jiných důvodů, např. proto, že jsou neznámého pobytu. Pro příklady není třeba chodit daleko, mnoho lidí z laické veřejnosti se před soudem nechává zastoupit v soukromoprávních řízeních nejrůznějšího typu od řízení o rozvodech, přes osobní bankroty po pracovněprávní spory.

Problematika zastoupení má jednak procesní rovinu, ale také hmotněprávní rovinu, která je jen druhou stranou jedné mince tohoto institutu. Obecná právní úprava zastoupení je obsažena v § 436 OZ, kde se stanoví, že zastoupení jest oprávněním právně jednat za jiného, přičemž výsledky takového jednání se přičítají zastoupenému. OZ dále rozlišuje mezi zastoupením smluvním,¹¹⁴ zákonným¹¹⁵ a opatrovnictvím.¹¹⁶ Hmotněprávní úprava obsahuje kromě vymezení jednotlivých druhů zastoupení i základní zásady zastoupení jako takového, například v § 437 odst. 1 OZ obsaženou zásadu bezrozpornosti zájmů zástupce a zastoupeného, či požadavek osobního jednání zástupce.¹¹⁷ Je také důležité poznamenat, jak zmiňuje Smolík, že fyzická osoba zastoupená stále zůstává účastníkem řízení, kdežto její zástupce se účastníkem nestává.¹¹⁸

3.1 Zastoupení na základě zákona

Prvním z typů zastoupení, které byly výše nastíněny, je zastoupení na základě zákona.¹¹⁹ Jedná se o případy popsané v § 22 OSŘ, kdy účastník-fyzická osoba¹²⁰ nemůže jednat samostatně

¹¹³ To plyne z § 22, 24 a 29 OSŘ. Viz také ŠÍNOVÁ: *Civilní...*, s. 63.

¹¹⁴ Srov. § 441 a násl. OZ.

¹¹⁵ Srov. § 457 a násl. OZ.

¹¹⁶ Upraveno obecně v § 457 a násl. OZ, podrobná speciální úprava potom v § 465 a násl. OZ.

¹¹⁷ § 438 OZ. U § 437 a § 438 OZ nechybí ani pro OZ typická možnost smluvně si vztahy ujednat jinak.

¹¹⁸ SMOLÍK, Petr. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 83 (§ 22).

¹¹⁹ Někdy také označované jako zastoupení opatrovníkem, užitím čehož se reflektuje rozdíl mezi zastoupení buďto zákonným zástupcem, nebo opatrovníkem, jež jsou obě dle tohoto ustanovení možná. Viz také SMOLÍK: *Občanský soudní řád*, s. 82 (§ 22).

před soudem, tedy nemá z nějakého důvodu plnou procesní způsobilost, a musí tak být zastoupena buď zákonným zástupcem či opatrovníkem.

Jak jsem již nastínil výše, mezi zastoupením formou zákonného zástupce a opatrovníkem je rozdíl. Současná struktura úpravy zastoupení v OSŘ mi přijde terminologicky zmatená, když užívá pojmu opatrovník na dvou místech, tedy v § 22 a v § 29, přičemž v obou případech se tímto pojmem rozumí něco jiného. Rozumím faktu, že v případě ustanovení § 22 OSŘ se jedná do jisté míry o obecné ustanovení k zastoupení jako takovému, určující, že osoba bez plné procesní způsobilosti musí být nějakým způsobem zastoupena, přičemž o tomto významu pojmu opatrovník se vyjadřuji dále. Na druhou stranu, pokud rozlišujeme mezi zákonným zastoupením, kde soud jedná se zákonným zástupcem automaticky bez dalšího,¹²¹ případně stejným způsobem s hmotněprávně stanoveným opatrovníkem, a zastoupením formou opatrovníka *ad hoc* pro konkrétní řízení¹²² vyplývajícího z § 29 OSŘ, přijde mi terminologie užitá v této části jako velmi zmatená. Pojem opatrovník v § 29 OSŘ by přitom stačilo doplnit souslovím ‚pro konkrétní řízení‘, čímž by došlo k značnému zpřehlednění této části a k odstranění mnou vytýkané nedostatečné koherentnosti mezi hmotným a procesním právem, kde právo hmotné rozlišuje zákonné zastoupení a opatrovnictví a právo procesní umísťuje opatrovnictví pod zákonné zastoupení.

3.1.1 Zákonný zástupce

Zastoupení zákonným zástupcem vychází z hmotněprávní úpravy rodičovské odpovědnosti, jejíž obsah je demonstrativním výčtem vymezen v § 858 OZ, který obsahuje formulaci, že rodičovská odpovědnost spočívá mimo jiné i v zastupování dítěte.¹²³ Subjekty, které rodičovskou odpovědností disponují, potom disponují i tímto právem zastupovat dítě jakožto zákonní zástupci před soudem. Subjekty, které v nějaké míře toto oprávnění mají, jsou následující:

- a) rodiče nezletilého,¹²⁴
- b) osvojitel či osvojitelé,
- c) poručník,¹²⁵ a
- d) v některých zákonem stanovených případech také soudem jmenovaný opatrovník.

¹²⁰ Právnícké osoby mají svou vlastní úpravu v § 21 OSŘ, stát a obce v § 21a OSŘ a § 21b OSŘ.

¹²¹ Pouze zjistí kdo je zákonným zástupcem nezletilého a dále jedná přímo s ním, nikoli s nezletilým, případně, pokud není zákonného zástupce tak učiní další kroky k jeho ustanovení. Základní premisa však počítá pouze s vyhledáním zákonného zástupce. SMOLÍK: *Občanský soudní řád*, s. 84 (§ 22).

¹²² Jak jej označuje např. Šínová. Viz ŠÍNOVÁ: *Civilní...*, s. 66.

¹²³ § 858 OZ.

¹²⁴ Jak vyplývá z úpravy rodičovské odpovědnosti dle § 865 a také samostatné úpravy zákonného zastoupení § 892 a násl. OZ.

¹²⁵ Srov. § 878 odst. 2 OZ.

Jedním z velmi důležitých institutů, který leží někde na pomezí mezi zákonným zástupcem a opatrovníkem, je institut tzv. kolizního opatrovníka. Uvádím jej u zákonných zástupců, neboť ustanovení kolizního opatrovníka je podmíněno existencí zákonných zástupců a jejich protichůdných zájmů. Institut kolizního opatrovníka vychází z úpravy § 892 odst. 3 OZ, který stanoví, že v případě střetu zájmů mezi rodiči a dítětem, případně mezi dětmi stejných rodičů soud jmenuje dítěti opatrovníka k hájení jeho zájmů. Opatrovníkem nezletilého dítěte bude nejčastěji OSPOD, v případech s mezinárodním prvkem potom může jít i o ÚMPOD, který má rovněž působnost OSPOD,¹²⁶ ale opatrovníkem může být i jiná vhodná osoba, která splňuje onu podmínku neutrálního zastupování dítěte a hájení pouze jeho zájmů.¹²⁷ Půjde typicky například o řízení o styku s dítětem, ve kterém se bude určovat, v jakém rozsahu má který z rodičů právo se s dítětem stýkat.

3.1.2 Opatrovník

Opatrovníka lze účastníku řízení ustanovit v několika případech. Zaprvé jde o situace, kdy některý právní předpis ve své zvláštní úpravě obsahuje tento institut.¹²⁸ Zde lze obecně vyjít z toho, že se jedná o omezené zastoupení, jehož rozsah je dán vždy tím rozhodnutím, které daného opatrovníka povolává. Dalším druhem situací jsou potom hmotněprávní opatrovnícké vztahy vycházející z § 62 OZ. Tohle ustanovení navazuje na omezení svéprávnosti, upravené v § 55 a násl. OZ, a říká, že osobě, kterou soud omezuje ve svéprávnosti, zároveň¹²⁹ ustanoví opatrovníka.¹³⁰ Opatrovník stanovený tímto způsobem zastupuje v řízení osobu na svéprávnosti omezenou v tom rozsahu, ve kterém byla její svéprávnost omezena, přičemž ve zbytku této svéprávnosti má osoba možnost před soudem jednat samostatně.¹³¹ Dále existuje také opatrovník pro dané řízení ustanovený na základě § 29 a násl. OSŘ, o kterém se podrobně zmiňuji dále.¹³²

V neposlední řadě je třeba zmínit opatrovníka vzniknuvšího na základě ustanovení soudu dle § 23 OSŘ. Jak zmiňuje Bělohlávek, jde o určitou pojistku,¹³³ kterou soudce může využít v případech, kdy by osoba, jež není plně svéprávná, mohla sice jednat před soudem, ale pro

¹²⁶ SMOLÍK: *Občanský soudní řád*, s. 83 (§ 22).

¹²⁷ Hovorka dodává, že je možné, aby se takto ustanovený kolizní opatrovník dále nechal zastoupit např. advokátem, a to především z důvodu lepší ochrany zájmů nezletilého. HOVORKA, Daniel. Opatrovnictví dítěte v občanském soudním řízení. *Právo a rodina*, 2007, roč. 9, č. 11, s. 23.

¹²⁸ Jako je tomu například u § 948 OZ, který obsahuje institut opatrovníka pro správu jmění dítěte. Tento opatrovník má potom rovněž oprávnění zastupovat dítě před soudem v rozsahu svého opatrovníckého opatření. Shodně ŠÍNOVÁ: *Civilní...*, s. 63. Další příklad může být opatrovník pro udělení souhlasu s osvojením dle § 818 odst. 2 OZ.

¹²⁹ Ke jmenování dojde přímo v rozsudku, kterým se omezuje svéprávnost. DVORÁK, Bohumil. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I.* Praha: Leges, 2013, s. 452 (§ 62).

¹³⁰ § 62 OZ.

¹³¹ SMOLÍK: *Občanský soudní řád*, s. 84 (§ 22).

¹³² Viz podkapitola 3.2.

¹³³ Jako o tzv. pojistce předsedy senátu hovoří také Šínová. ŠÍNOVÁ: *Občanský...*, s. 359 (§ 31).

složitost řízení jako takového je třeba, aby tato osoba byla zastoupena.¹³⁴ Přikláním se tu přitom k výkladu Šínové, jež říká, že se jedná o opatření k ochraně nezletilého a jeho zájmů,¹³⁵ a nikoli k ochraně soudu či rychlosti řízení.¹³⁶ Obecně půjde o případy, ve kterých sice hmotněprávní právní jednání, o němž se řízení vede, bude dostatečně jednoduché k tomu, aby jej daná osoba mohla v rámci své omezené svéprávnosti vykonat, avšak řízení by bylo natolik složité, že by bylo nad rozumové a volní schopnosti této osoby se takového řízení účastnit a samostatně hájit svá práva.¹³⁷ Příkladem může být situace, kdy si třináctiletá dívka koupí sportovní obuv, což je právní jednání, které odpovídá její rozumové a volní vyspělosti v daném věku, avšak zjistí, že obuv je poškozená a bude chtít uplatnit nároky z vady výrobku. V případě, že by se takové řízení dostalo až k soudu, bude pravděpodobné, že soud by užil § 23 OSŘ a rozhodl, že je třeba zastoupit nezletilého. Obdobný případ uvádí Doležilek s nezletilým ve věku 15 let, nákupem jízdního kola a případnou rolí nezletilého v řízení o odpovědnosti za vady věci před soudem.¹³⁸

V případě, že soud usoudí, že je vhodné, aby byl daný účastník zastoupen v řízení, rozhodne o tomto usnesením, které doručí zákonnému zástupci či opatrovníkovi, kteří mají zastoupení vykonávat,¹³⁹ přičemž tento postup může užít kdykoli v průběhu řízení.¹⁴⁰ Jedná se o postup, jehož leitmotivem je ochránit daného účastníka,¹⁴¹ neboť jeho možnost samostatně procesně vystupovat v takovém případě může být značně omezena pro složitost procesních úkonů,¹⁴² což by mělo za následek zásah do ústavněprávní zásady rovnosti účastníků spočívající v nemožnosti nezletilého účastníka dostatečně hájit svá práva.¹⁴³ Soudy tak mají obtížný úkol najít rovnováhu mezi užíváním § 23 OSŘ a jednáním přímo se samostatně vystupujícím nezletilým účastníkem.

3.1.3 Zastoupení na základě plné moci

Zastoupení na základě plné moci se od zastoupení na základě zákona či rozhodnutí soudu liší v jednom velmi podstatném detailu. Jde o skutečnost, že účastník, který se takto nechá zastoupit, tak činí projevem vlastní vůle, protože sám chce,¹⁴⁴ a neděje se tak na základě

¹³⁴ BĚLOHLÁVEK, Alexander J. Postavení dítěte v civilním řízení. *Právo a rodina*, 2005, roč. 7, č. 11, s. 18.

¹³⁵ ŠÍNOVÁ: *Občanský...*, s. 359 (§ 31).

¹³⁶ Jakkoli faktem zůstává, že přiměřená délka řízení je jedním z instrumentů k ochraně zájmu jakéhokoli účastníka, obzvláště nezletilého a české soudy tuto délku často překračují, což kritizuje i ESLP. Viz KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*, 2005, roč. 2, č. 11, příloha Via Iuris, s. 74.

¹³⁷ BĚLOHLÁVEK: *Postavení...*, s. 18.

¹³⁸ DOLEŽÍLEK: *Občanský soudní řád 2009*, s. 140 (§ 23).

¹³⁹ SMOLÍK: *Občanský soudní řád*, s. 86 (§ 23).

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 87 (§ 23).

¹⁴¹ Shodně viz STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 225.

¹⁴² Například podat procesně správně odvolání sotva zvládne hrstka studentů právnických fakult, natož nezletilý ve věku třinácti či patnácti let.

¹⁴³ SMOLÍK: *Občanský soudní řád*, s. 86 (§ 23).

¹⁴⁴ Více o právním jednání jako projevu autonomie vůle viz MELZER: *Občanský...*, s. 255 (§ 15).

rozhodnutí někoho jiného. Účastník si svého zástupce může dle § 24 odst. 1 OSŘ zvolit sám. To je obecná premisa, ze které se vychází a která umožňuje možnost být u soudu zastupován v jakémkoli druhu civilního řízení.¹⁴⁵ Další ustanovení týkající se zastoupení účastníků na základě plné moci, tedy ustanovení § 24 odst. 2 až § 28a OSŘ, obsahují víceméně jen zpřesnění a výjimky z tohoto pravidla. Účastníku stále zůstává plná procesní subjektivita, stále tak zůstává účastníkem. Zůstává mu také procesní způsobilost, avšak výkon této svěřuje svému zástupci,¹⁴⁶ a to dle § 28 odst. 1 OSŘ buď zcela, nebo v rozsahu omezeném na určité úkony.

Umožnění jinému zastupovat účastníka v civilním řízení se děje udělením plným mocí.¹⁴⁷ Jak uvádí Šínová, OZ hovoří o tzv. smluvním zastoupení, kdežto v OSŘ se jedná o zastoupení na základě plné moci, kde označení jako smluvní zastoupení je označením vhodnějším. Ztotožňují se s uvedeným názorem, že u zastupování na základě plné moci je třeba, aby došlo k přijetí tohoto zástupcem.¹⁴⁸ Aplikací § 1724 odst. 2 OZ na udělení a přijetí plné moci dojdeme k tomu, že udělení a přijetí plné moci je smlouvou a označit takovéto zastoupení za smluvní zastoupení je tedy vhodnější, už jen proto, že samotné jednostranné udělení plné moci bez jejího přijetí by nemuselo vyvolávat kýžené právní účinky. V případě, že by totiž došlo pouze k jednostrannému udělení plné moci, aniž by ji v ní označený zástupce přijal, mohlo by dojít ke dvěma následkům. Soud by buďto pokračoval se zástupcem v plné moci uvedeným, pokud by ten sám před soudem jednal takovým způsobem, že by nebylo o jeho vůli přijmout zastoupení pochyb, typicky by před soudem hájil svého klienta a prováděl procesní úkony, přičemž druhou situací by mohlo být, že by soud takovouto plnou moc neakceptoval a vyžadoval by, aby osoba v ní uvedená jako zástupce projevila vůli zastupovat.¹⁴⁹ Tento projev vůle by dle mého názoru mohl proběhnout jakýmkoli způsobem, pokud by takový způsob splňoval základní požadavky kladené na kvalitu projevu vůle tvořící právní jednání, tedy především vážnost¹⁵⁰ a srozumitelnost,¹⁵¹ tj. i výše uvedený konkludentní způsob. Pro účely této kapitoly však budu i přes výše uvedené užívat pojmu zastoupení na základě plné moci, neboť se chci držet terminologie OSŘ.

Úprava § 24 odst. 1 věty třetí OSŘ slouží zejména k zamezení průtahům, které by mohly v řízení vzniknout v situacích, kdyby například jeden zástupce učinil procesní úkon, ale druhý zástupce by jej vzal zpět či by učinil procesní úkon, který je v rozporu s úkonem dříve učiněným.

¹⁴⁵ Zajímavé srovnání nabízí pohled do historie, konkrétně do roku 1947. Hora uvádí, že v řízeních pracovněprávních, kde předmět sporu nepřesahuje částku 1000 Kč, se nelze nechat zastoupiti advokátem. HORA: *Učebnice...*, s. 168. Lze jen dodat, že od té doby právní úprava přešla k výše zmíněné možnosti být zastoupen v každém druhu civilního řízení.

¹⁴⁶ SMOLÍK: *Občanský soudní řád*, s. 87 (§ 24).

¹⁴⁷ Její hmotněprávní úprava je obsažena v § 441 a násl. OZ.

¹⁴⁸ ŠÍNOVÁ: *Civilní...*, s. 64.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Viz § 552 OZ.

¹⁵¹ Viz § 553 OZ.

Zajímavé srovnání nabízí § 37 odst. 2 TR, jenž umožňuje tzv. pluralitu obhájců. Jakkoli je tato právní úprava nedokonalá a zasloužila by zpřesnění,¹⁵² jde o úpravu dle mého názoru vhodnější, než úpravu civilněprávní, jakkoli rozumím, že se jedná o odlišné právní odvětví. Umožnění plurality obhájců, v civilním procesu zástupců, dle mého názoru může výrazně prospět k ochraně práv klienta, neboť jak se Jelínek vyjadřuje v kontextu trestního práva, užívá se nejčastěji v případech složitých, kdy je třeba znalostí z více oblastí práva.¹⁵³ Příkladem mohou být situace vyžadující hluboké odborné znalosti jak korporátního, tak dědického práva v případě, že půjde o vypořádání pozůstalosti ve formě závodu, kde by více zástupců lépe pomohlo hájit zájmy účastníka řízení. Situace však není natolik černobílá, neboť jakkoli zákon formálně pluralitu zástupců nepovoluje, lze tento problém řešit i jinak. Možným řešením, které nabízí Smolík, je uvést hned v úvodu řízení preferenci určitého zástupce, případně nechat soud, aby ten takového primárního zástupce zvolil a nechat v řízení soud, aby jednal pouze s tímto zástupcem.¹⁵⁴ Faktickým řešením, které nabízím já a je dle mého názoru méně problematické a lépe průchozí, je zvolit si jednoho zástupce, který bude vystupovat před soudem, a poté mít sbor poradců, kteří budou tomuto zástupci předávat odborné a specifické informace, které pak bude v řízení před soudem využívat.

Pokud hovoříme o zastoupení nezletilého v rámci problematiky zastoupení na základě plné moci, nejčastějším takto ustanoveným zástupcem bude bezpochyby advokát. Výše jsem zmiňoval,¹⁵⁵ že nezletilý účastník se může v určitém typu řízení nechat zastoupit na základě jím udělené plné moci. Tento princip je však dle mého názoru třeba chápat extenzivně, neboť pokud je nezletilý účastník dostatečně rozumově a volně vyspělý k tomu, aby měl plnou procesní způsobilost pro určité řízení, potom musí mít i možnost s touto procesní způsobilostí disponovat, a to tím způsobem, že se nechá zastoupit. Jinými slovy, je možné, aby nezletilý s dostatečnou mírou procesní způsobilosti mohl udělit advokátu plnou moc pro zastupování v řízení. Platí potom, že pokud účastník není procesně způsobilý a nemá rozumovou a volní vyspělost k tomu, aby si sám mohl zvolit zástupce, může tak učinit jeho zákonný zástupce.¹⁵⁶ Takovéto řešení bude nejen časté, ale dle mého názoru i vhodné. Jako příklad může sloužit výše uvedené řízení, ve kterém osoba ve věku třinácti let uplatňuje nároky z vady věci v řízení. Soud rozhodne dle § 23 OSŘ, že bude třeba, aby byla zastoupena zákonným zástupcem, který následně, pro lepší šanci na úspěch ve sporu, udělí plnou moc pro řízení advokátu.¹⁵⁷

¹⁵² Shodně viz JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 5. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 623 (§ 37).

¹⁵³ JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 252.

¹⁵⁴ SMOLÍK: *Občanský soudní řád*, s. 90 (§ 24).

¹⁵⁵ Podkapitola 2.1.

¹⁵⁶ SMOLÍK: *Občanský soudní řád*, s. 88 (§ 24).

¹⁵⁷ § 894 OZ.

Je potom na pováženou, zda by soud připustil zastoupení nezletilého obecným zmocněncem, a pokud ano, tak za splnění jakých okolností. Úpravu obecného zmocněnce obsahuje § 27 OSŘ, který stanoví, že nad rámec jiných osob než uvedených v předchozích ustanoveních se účastník může nechat zastupovat i jakoukoli jinou svépřípravou osobou, pokud tato není zřejmě nezpůsobilá řádně zastupovat účastníka v řízení a nevystupuje-li v různých věcech jako obecný zmocněnec opětovně.¹⁵⁸ Za tento typ zastupování nenáleží odměna.¹⁵⁹

Pro určení, zda je možné účast obecného zmocněnce v řízení připustit či nikoli, je dle mého názoru klíčové především správně vyložit pojem způsobilost k řádnému zastupování, obsažený v § 27 odst. 2 OSŘ. Jak uvádí Winterová, tento pojem se dělí na formální nezpůsobilost, tedy neschopnost se srozumitelně vyjadřovat, a věcnou nezpůsobilost, o které pojednávám dále.¹⁶⁰ Nezpůsobilost formální bude dle mého názoru velmi vzácná, neboť existuje předpoklad, že účastník by si nezvolil jako zástupce někoho, kdo postulační způsobilost, tedy schopnosti se vyjadřovat, nemá. Mnohem důležitější tak bude věcná způsobilost obecného zmocněnce. Tato se může řízení od řízení lišit, a to v souvislosti se složitostí řízení. Nepochybně rozdílné nároky budou kladeny na obecného zmocněnce v řízení o výživném a v řízení o fúzi obchodních společností. Pokud tedy nedostatek podmínky neexistence zřejmě nezpůsobilosti k řádnému zastupování soud shledá, je na místě, aby zasáhl. V případech zastupování nezletilého bude potom kladen obzvláště velký důraz na tuto zřejmou způsobilost k řádnému zastupování, neboť akcent na ochranu práv nezletilého je vždy velmi silný. Souhlasím s názorem Smolíka, že vycházíme-li z faktu, že nelze garantovat kvalitu obecného zmocněnce a ten za svůj výkon před soudem nenese odpovědnost, soud musí sloužit jako pojistka ochrany práv účastníka a v případech nezpůsobilosti k řádnému zastupování danou osobu jako obecného zmocněnce nepřipustit.¹⁶¹ Pokud by tedy soud měl za to, že daný obecný zmocněnec není schopen kvalitně a odborně hájit práva nezletilého, jakkoli ten může mít, je-li procesně způsobilý pro dané řízení, možnost si jej zvolit, je povinností soudu tohoto obecného zmocněnce nepřipustit.

Z dalších možností, které připadají v úvahu v kontextu zastoupení nezletilého na základě plné moci, je ÚMPOD, avšak zde je situace poněkud složitější. Ustanovení § 26 odst. 2 OSŘ umožňuje zastoupení tímto úřadem v případech týkajících se stanovení výživného či výkonu rozhodnutí, které se výživného týká, pokud jsou tyto věci ve vztahu k cizině. Ustanovení § 26 OSŘ obecně obsahuje výčet entit,¹⁶² které jsou způsobilé k tomu, aby jim účastník udělil plnou

¹⁵⁸ § 27 OSŘ.

¹⁵⁹ SMOLÍK: *Občanský soudní řád*, s. 103 (§ 27).

¹⁶⁰ WINTEROVÁ: *Občanský soudní řád (Linde)*, s. 64 (§ 27).

¹⁶¹ SMOLÍK: *Občanský soudní řád*, s. 104 (§ 27).

¹⁶² § 26 odst. 6 a § 26 odst. 2 OSŘ označuje tyto entity jako Úřad (pro odst. 2), odborová organizace (pro odst. 1) a právnické osoby (pro odst. 3 až 5).

moc pro zastupování v řízení. Je třeba podotknout, že druhy řízení, ve kterých tyto právnické osoby mohou vystupovat, jsou jasně vymezeny v jednotlivých odstavcích zmíněného ustanovení. Nelze proto například uvažovat o zastoupení odborovou organizací v případě určování výše výživného s mezinárodním prvkem. V případě zastupování ÚMPOD se zde v OSŘ myslí zastupování zletilých osob, neboť zastupování nezletilých v těchto věcech je upraveno jako řízení nesporné v ZZŘ,¹⁶³ konkrétně § 466 písm. c) a násl., o kterém pojednávám dále. Půjde tedy například o situace, kdy český otec bude účastníkem řízení o určení výše výživného, kde matka s dítětem v trvalé péči bude ze Španělska. V takové situaci je možné aplikovat ustanovení § 26 odst. 2 OSŘ a jako zástupce otce zvolit právě ÚMPOD.

Na závěr této podkapitoly se sluší ještě zmínit možné zastoupení účastníka notářem¹⁶⁴ či patentovým zástupcem,¹⁶⁵ jež je možné v určitých případech vymezených v oborových předpisech těchto povolání.¹⁶⁶ Jakkoli nepředpokládám časté využití těchto odborníků při zastupování nezletilých, je možné, že i jejich služeb bude v tomto kontextu využito. Potom platí mnou dříve uvedená premisa, že chce-li nezletilý udělit těmto osobám plnou moc, musí mít k takovému úkonu rozumovou a volní vyspělost a z ní vyplývající procesní způsobilost. Pokud by tyto podmínky nesplňoval, může výše uvedené notáře či patentové zástupce povolát k zastupování zákonný zástupce nezletilého.

3.2 Zastoupení na základě rozhodnutí

Nadpis § 29 OSŘ hovoří o zastoupení na základě rozhodnutí, což je třetí z typů zastoupení účastníka před soudem. Jakkoli se zákon v nadpise zmiňuje pouze o zastoupení na základě rozhodnutí, z obsahu následujících ustanovení vyplývá, že se bude jednat vždy o rozhodnutí soudu. Úprava tohoto typu zastoupení je obsažena v § 29 a násl. OSŘ. Výše jsem již zmiňoval rozdíl mezi opatrovníky uvedenými v § 22 a § 29 OSŘ a terminologickou zmatečnost z toho plynoucí. V tomto případě se tedy bude jednat o opatrovníka stanoveného pro konkrétní řízení. Soud účastníku takového opatrovníka jmenuje usnesením v případě, že jsou naplněny okolnosti presumované v § 29 OSŘ, případně § 29a či § 30 OSŘ. Naproti tomu opatrovník hmotněprávní bude ustanoven výše uvedeným postupem v řízení ve věcech opatrovnictví člověka.

První ze situací, ve kterých je ustanovení opatrovníka soudem možné, je situace dle § 29 odst. 1 OSŘ, kdy účastník nemůže z určitého důvodu v řízení vystupovat a pro nebezpečí

¹⁶³ SMOLÍK: *Občanský soudní řád*, s. 99 (§ 26).

¹⁶⁴ Upraveno v § 25a OSŘ.

¹⁶⁵ Upraveno v § 25b OSŘ.

¹⁶⁶ V případě notářů jde o § 3 odst. 1 písm. a) zákona č. 358/1992 Sb., notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů. V případě patentových zástupců jde o § 1 odst. 2 zákona č. 417/2004 Sb., o patentových zástupcích a o změně zákona o opatřeních na ochranu průmyslového vlastnictví, ve znění pozdějších předpisů.

z prodlení soudu nezbyvá nic jiného, než mu jmenovat pro toto řízení opatrovníka, přičemž tento postup se užije i tehdy, stanovuje-li tak zvláštní předpis.¹⁶⁷ Ustanovení se užije v takové situaci, kdy nelze užít zastupování zákonným zástupcem, například proto, že takový není nebo nemá sám procesní způsobilost, případně existuje střet zájmů zákonných zástupců účastníka a přitom mu nebyl ustanoven kolizní opatrovník a zároveň, což je vždy kruciólní podmínkou užití tohoto ustanovení, je tu nebezpečí z prodlení.¹⁶⁸ Může jít ale i o situace, kdy zákonného zástupce účastník má, ten není ve střetu zájmů, ale pouze je nečinný a nehájí zájmy takto zastoupeného účastníka.¹⁶⁹

V tomto kontextu vznáší Doležilek zajímavou otázku, a to zda je toto nebezpečí z prodlení třeba posoudit pouze ve vztahu k dotčenému účastníku, jemuž se má opatrovník stanovit, nebo zda se toto nebezpečí posuzuje v kontextu všech účastníků. Souhlasím s jeho dále uvedeným názorem, že je třeba posoudit tuto situaci prizmatem všech na řízení účastných osob.¹⁷⁰ Dle mého názoru je totiž smyslem a účelem tohoto ustanovení na jedné straně ochrana onoho účastníka, ale na druhé straně i ochrana osob, jež by mohly být zdlouhavým hledáním zákonného zástupce, kolizního opatrovníka či jiného zástupce poškozeny.

V případě, že by se jednalo o situaci, ve kterém nehrozí nebezpečí z prodlení, soud by postupoval jiným způsobem, a to tak, že by řízení přerušil a počkal, než bude osoba řádně zastoupena, případně by v této věci sám učinil potřebné kroky směřující k zastoupení.¹⁷¹

Sluší se zmínit i úpravu § 29 odst. 2 OSŘ, která upravuje zvláštní případy zastoupení právnické osoby v řízení. Tato práce se však zaměřuje na nezletilého účastníka řízení, a jelikož tento není právnickou osobou, blíže o obsahu tohoto institutu nebudu pojednávat.

Mnohem zajímavější pohled nabízí institut opatrovníka stanoveného na základě § 29 odst. 3 OSŘ. Zmiňované ustanovení obsahuje tři základní hypotézy, které by se daly souhrnně označit jako nástroje, které soud užije tehdy, pokud nemůže z daných důvodů zajistit účast některého z účastníků před soudem a nepostačuje učinit úkony jiné. Jak judikoval ÚS, postup obecných soudů dle tohoto ustanovení slouží zásadně k ochraně zájmů nepřítomných osob, nebo osob, které se z nějakého důvodu nemohou účastnit řízení. Nelze jej používat k tomu, aby se tím pouze urychlilo řízení,¹⁷² ani k usnadnění činnosti soudu tím, že by v případě nepřítomných osob měl kam doručovat.¹⁷³

¹⁶⁷ § 29 odst. 1 OSŘ. Zvláštním předpisem, o kterém se v tomto ustanovení hovoří, je např. § 37 odst. 1 ZZŘ.

¹⁶⁸ DOLEŽÍLEK: *Občanský soudní řád 2009*, s. 186 (§ 29).

¹⁶⁹ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. In ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 4. vydání. Praha: Linde, 2009, s. 68 (§ 29).

¹⁷⁰ DOLEŽÍLEK: *Občanský soudní řád 2009*, s. 186 (§ 29).

¹⁷¹ SMOLÍK: *Občanský soudní řád*, s. 118 (§ 29).

¹⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 7. srpna 2007, sp. zn. II. ÚS 1090/07, bod 15.

¹⁷³ Nález Ústavního soudu ze dne 25. září 2002, sp. zn. I. ÚS 559/2000.

První z možných situací pojednává o ustanovení opatrovníka soudem účastníkům, dědicům, v řízení o pozůstalosti, ve kterém nebyl dosud závazně stanoven okruh dědiců, pokud tito dědicové jsou dosud soudu neznámí.¹⁷⁴ Jak uvádí Smolík, tento postup se užije tehdy, když soud potřebuje provést některé neodkladné úkony v řízení ve věcech pozůstalosti a ještě neví, kdo všechno jsou případní dědicové, kteří v řízení budou figurovat, a nemůže tak bezodkladně zjistit. Na ochranu oprávněných zájmů osob se užije ustanovení opatrovníka dle tohoto ustanovení, který je bude zastupovat do doby, než soud zjistí, kdo dědicové jsou.¹⁷⁵

Druhou možnou situací, ve které lze uvažovat aplikaci § 29 odst. 3 OSŘ, je situace, kdy není známo místo pobytu účastníka, nebo jde o účastníka, jemuž se nepodařilo doručit na neznámou adresu v cizině.¹⁷⁶ Odborná literatura opakovaně zdůrazňuje absolutní nezbytnost velmi důkladného šetření co do místa pobytu, neboť jen po takovémto šetření je možné ústavně konformním způsobem dostat zásadě rovnosti účastníků, jejíž ochranu má toto ustanovení umožňovat.¹⁷⁷ ÚS navíc zmiňuje potřebu faktického jednání takto ustanoveného opatrovníka, který by měl být účasten na jednáních a činit v řízení procesní úkony, tedy nebyť pouze formálně stanoveným pasivním pozorovatelem.¹⁷⁸

Třetí možností užití § 29 odst. 3 OSŘ je situace, kdy je nemožné zajistit přímou účast daného účastníka v řízení pro duševní poruchu nebo jiné zdravotní důvody, a to po dobu nikoli přechodnou, případně jde o účastníka, který není schopen se srozumitelně vyjadřovat. Tyto případy budou spadat například na osoby, které jsou v dlouhodobém kómatu, a tedy nejsou schopné si zvolit zástupce, který by v řízení hájil jejich zájmy. Podskupinou v této oblasti jsou osoby nemající postulační způsobilost, tedy osoby, které se nemohou srozumitelně vyjadřovat například pro němotu.¹⁷⁹ Zajímavou a dle mého názoru důležitou situaci popisuje Doležílek, kdy osoba je zastoupena zákonným zástupcem, který však trpí právě nedostatkem postulační způsobilosti. I v takovém případě je potom možné dle tohoto ustanovení opatřit tomuto účastníku opatrovníka.¹⁸⁰

Po vymezení situací, za kterých lze užít institut zastoupení na základě rozhodnutí soudu, je třeba určit, kdo bude tímto zástupcem. Výčet možných zástupců obsahuje § 29 odst. 4 OSŘ a také § 29a OSŘ. Tyto osoby lze rozdělit na dvě skupiny, a to na osoby, jež musí souhlasit s ustanovením za opatrovníka, a osoby, které nemusí.

¹⁷⁴ § 29 odst. 3 OSŘ.

¹⁷⁵ SMOLÍK: *Občanský soudní řád*, s. 119 (§ 29).

¹⁷⁶ § 29 odst. 3 OSŘ.

¹⁷⁷ ŠÍNOVÁ: *Civilní...*, s. 67. Shodně, zdůrazňující navíc aktuálnost daného šetření, DOLEŽÍLEK: *Občanský soudní řád 2009*, s. 188 (§ 29).

¹⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 17. března 2009, sp. zn. I. ÚS 1642/08, bod III.

¹⁷⁹ DOLEŽÍLEK: *Občanský soudní řád 2009*, s. 189 (§ 29).

¹⁸⁰ Tamtéž.

Do první skupiny spadají zaprvé osoby blízké, vymezené v § 29 odst. 4 větě první OSŘ. Vedle těchto osob lze jmenovat i jinou vhodnou osobu, ale opět pouze tehdy, pokud s tím tato osoba souhlasí.¹⁸¹ Kromě jejich souhlasu však soud musí zkoumat i vhodnost těchto osob, tzn. jejich znalost opatrované osoby či jiné poměry mající relevanci k funkci opatrovníka před soudem.¹⁸² Do skupiny osob, jež musí se jmenováním souhlasit, spadají také osoby, které v rámci návrhu na vydání předběžného opatření¹⁸³ označí účastník, jež toto předběžné opatření pořídil.

V případě, že nelze jmenovat za opatrovníka některou z výše uvedených osob, nejčastěji proto, že žádá se jmenováním za opatrovníka nesouhlasí, lze jmenovat účastníku jako opatrovníka advokáta.¹⁸⁴ Ten je potom jediným zástupcem druhé skupiny osob, tedy těch, na jejichž souhlas se zastupováním se soud neptá. Důvodem pro odmítnutí vykonávat funkci opatrovníka by byl pouze některý z důvodů uvedených v § 19 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.¹⁸⁵

Je třeba zmínit ustanovení § 31 OSŘ, které obsahuje v odst. 1 zrovnoprávnění procesního postavení opatrovníka či jiného zástupce a zástupce na základě plné moci a v odst. 2 potom zrovnoprávnění postavení advokáta jmenovaného jako opatrovníka či jiného zástupce a advokáta jmenovaného na základě plné moci. Důležitý je potom § 30 OSŘ, který obsahuje institut, kterému se laicky říká „advokát ex offo“. Jak uvádí Šínová, jde skutečně o advokáta ustanoveného soudem tehdy, kdy si účastník nemůže dovolit zastoupení, respektive splňuje nároky na to, aby byl osvobozen od soudních poplatků za současného splnění podmínky, že takové ustanovení slouží k ochraně zájmů účastníka, případně jde o řízení, v němž je zastoupení povinné, např. řízení o dovolání. Náklady na takto ustanoveného advokáta, tedy jeho odměnu a hotové výdaje, potom hradí stát.¹⁸⁶

¹⁸¹ § 29 odst. 4 OSŘ.

¹⁸² SMOLÍK: *Občanský soudní řád*, s. 122 (§ 29).

¹⁸³ Jedná se o institut upravený v § 38 a násl. OZ, který říká, že osoba, jež očekává, že nebude do budoucna schopna samostatně právně jednat, učiní předepsaným způsobem prohlášení o tom, jak mají být spravovány její záležitosti, případně kdo má být jejím opatrovníkem.

¹⁸⁴ ŠÍNOVÁ: *Civilní...*, s. 68.

¹⁸⁵ SMOLÍK: *Občanský soudní řád*, s. 122 (§ 29).

¹⁸⁶ ŠÍNOVÁ: *Civilní...*, s. 68.

4 Zastoupení v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé ve srovnání se slovenskou právní úpravou

Výše jsem již zmínil specifické případy, ve kterých má nezletilý plnou procesní způsobilost a nevyžaduje se jeho zastoupení. Takové případy jsou i v rámci řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.¹⁸⁷ Pokud však nezletilý plnou procesní způsobilost nemá, je třeba, aby i v tomto typu řízení byl zastoupen. Úprava zastoupení dle § 469 ZZŘ je speciální k obecné úpravě zastoupení v OSŘ a tudíž se užíje přednostně. Tento typ řízení je specifický v tom, že se jedná o řízení, které je vyhrazeno právě ochraně zájmů nezletilých, a proto je kladen mimořádný důraz na prosazování a hájení těchto zájmů. Nesouhlasím však s tvrzením Stavínohové, že v případě těchto sporů hrozí vždy střet zájmů rodiče a nezletilého a že z tohoto důvodu musí být nezletilý vždy zastoupen kolizním opatrovníkem.¹⁸⁸ Tento názor je značně zkratkový a nereflektuje § 469 odst. 3 ZZŘ, který umožňuje v některých typech řízení, o kterých jsem se vyjadřoval výše, nezletilému jednat samostatně, tedy s plnou procesní způsobilostí.¹⁸⁹

Pravdou však zůstává, že mimo řízení řešená v § 469 odst. 3 ZZŘ bude třeba zastoupit nezletilého opatrovníkem pro dané řízení. Bude se tak dít postupem na základě ustanovení § 469 odst. 1 ZZŘ, dle něhož soud jmenuje nezletilému opatrovníka pro řízení, jímž bude zpravidla OSPOD. V kontextu zastoupení nezletilého jsou významná ustanovení § 1 ZSPO, jehož odst. 1 písm. b) hovoří o ochraně „oprávněných zájmů dítěte“, § 4 ZSPO vymezující, které orgány jsou OSPOD, a § 17 ZSPO sdělující, že opatrovníkem v řízení bude obecní úřad obce s rozšířenou působností.

Důležitý je § 469 odst. 2 ZZŘ, který stanoví, že v případě, že jedna pobočka OSPOD podala návrh na zahájení řízení či podnět k tomuto, jmenuje soud na základě návrhu jako opatrovníka někoho jiného. Nesouhlasím s názorem Hromady, že jakkoli ZZŘ upravuje možnost jmenovat jako opatrovníka jiný OSPOD, než ten, který podal návrh na zahájení řízení, až poté, co mu prvně jmenovaný OSPOD podá k takovému postupu návrh, je vhodnější, aby se touto byt' jen teoretickou kolizí zájmů zabýval soud už při jmenování opatrovníka prvního, a to pro zamezení obstrukcím v řízení.¹⁹⁰ Tento názor sice navazuje na klíčovou judikaturu v této věci,¹⁹¹ nereflektuje však některé další souvislosti.

¹⁸⁷ ZZŘ v některých případech užívá pojmu nezletilý, jako je tomu například u označení tohoto pododdílu, a v některých případech užívá pojmu dítě, jako je tomu například v § 469 odst. 1. Pro zachování terminologické jednotnosti se budu držet pojmu nezletilý.

¹⁸⁸ STAVINOHOVÁ, Jaruška. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 787 (§ 469).

¹⁸⁹ Stavínohová se sice k tomuto odstavci dále vyjadřuje v tomto smyslu, avšak tím staví tyto dva své názory do logického rozporu. STAVINOHOVÁ: *Zákon o zvláštních...* (WK), s. 787 (§ 469).

¹⁹⁰ HROMADA: *Zákon o zvláštních...*, s. 942 (§ 469).

4.1 Rozhodnutí ve věci Havelka

Jak jsem zmínil výše, ZSPO přímo jako jeden z hlavních úkolů OSPOD dává ochranu oprávněných zájmů dítěte. Prizmatem tohoto ustanovení je potom třeba pohlížet na celou problematiku jmenování OSPOD jako opatrovníka v řízení péče soudu o nezletilé. Právní úprava celého jmenování OSPOD jako opatrovníka v tomto řízení je silně ovlivněna výše zmíněným rozhodnutím ve věci Havelka. Jde o rozsudek ESLP, který se vymezil proti některým praktikám českých orgánů, čímž přispěl ke změně praxe těchto orgánů.

Považuji za nezbytné krátce vymežit i k řízení předcházející samotnému rozsudku ESLP, neboť vady tohoto řízení měly za následek vydání tohoto rozsudku. Stěžovatel, pan Havelka, měl z manželství tři děti, které vychovával sám.¹⁹² V roce 1994 byl nařízen dohled na výchovou dětí,¹⁹³ který vykonával odbor sociální péče Úřadu městské části Praha 15 (dále jen „příslušný OSPOD“).¹⁹⁴ Vztah mezi dětmi a stěžovatelem byl podle všeho dobrý, avšak sociální pracovnice, které chodily na rodinu dohlížet, od roku 2002 opakovaně informovaly o nadměrné konzumaci alkoholu u stěžovatele. Stěžovateli navíc hrozilo nucené vystěhování z bytu pro neplacení nájemného. Přesto sociální pracovnice konstatovaly, že dotyčný v rámci svých možností výchovu dětí nezanedbává a dělá, co může.¹⁹⁵

Jelikož se však množily zprávy o nadměrné konzumaci alkoholu a vyklizení bytu se stávalo stále více pravděpodobným, podal dne 31. března 2004 příslušný OSPOD soudu návrh na vydání předběžného opatření spočívajícího ve svěřeni dětí do ústavní výchovy.¹⁹⁶ Soud tomuto návrhu vyhověl a děti byly umístěny do dětského domova.¹⁹⁷

První problematický bod nastal v následujícím řízení, které bylo vyústěním této situace. Soud zahájil řízení o svěřeni dětí do ústavní výchovy a jako opatrovníka pro řízení jim ustanovil výše figurující příslušný OSPOD.¹⁹⁸ V tomto řízení příslušný OSPOD argumentoval tím, že stěžovatel pro nadměrné užívání alkoholu, možné vystěhování a nefungující elektrinu v bytě není schopen vychovávat své potomky, přestože mezi nimi panují silné citové vazby.¹⁹⁹

V tomto bodě se celý případ tak, jak ho vnímá ESLP, jasně rozděluje na dvě linie. První linie operuje s faktem, že opatrovníkem byl dětem pana Havelky ustanoven příslušný OSPOD, který sám podal návrh na původní předběžné opatření, přičemž tato linie je pro obsah této

¹⁹¹ Konkrétně rozsudek ESLP ze dne 21. června 2007, *Havelka a ostatní v Česká republika*, 23499/06. Dále jako „Věc Havelka“.

¹⁹² Věc Havelka, bod 9.

¹⁹³ Věc Havelka, bod 7.

¹⁹⁴ Věc Havelka, bod 10.

¹⁹⁵ Věc Havelka, bod 10.

¹⁹⁶ Věc Havelka, bod 14.

¹⁹⁷ Věc Havelka, bod 15.

¹⁹⁸ Věc Havelka, bod 16.

¹⁹⁹ Věc Havelka, bod 17.

kapitoly podstatnější, a proto se jí budu věnovat podrobněji. Druhou linií je potom argumentace ve smyslu, zda odpojená elektrina a nařčení z alkoholismu jsou dostatečné důvody pro odebrání dětí. Alkoholismus jako takový totiž nebyl prokázán a opíral se pouze o tvrzení příslušného OSPOD.

Dalším důležitým faktem celého soudního řízení byl fakt, že nedošlo k výsledku rodičů ani dětí v tomto řízení a nebyl zjištěn jejich názor na celou věc.²⁰⁰ Děti se totiž dle zpráv z dětského domova, kde byly umístěné, chtěli ke stěžovateli vrátit a vkládali v to své naděje.²⁰¹ V tomto bodě se tedy nejvíce projevil rozpor jejich oprávněných zájmů,²⁰² se zájmem, v jehož prospěch v řízení argumentoval příslušný OSPOD.

Soud však rozhodl,²⁰³ a následně odvolací soud potvrdil,²⁰⁴ že děti mají zůstat v dětském domově, neboť dle těchto soudů je situace stěžovatele natolik nezpůsobitelná výchovy dětí, že jiné řešení se nenabízí.

Následovala poté ústavní stížnost, kde stěžovatel s jeho dětmi namítali zásah do práv vyplývajících z EÚLP,²⁰⁵ konkrétně z čl. 6²⁰⁶ a čl. 8²⁰⁷ EÚLP. Stěžovatelé také namítali porušení ÚPD. Zde je dobře patrná dvojkolejnost celého případu, kde na jedné straně se jedná o problematiku procesní, týkající se role opatrovníka nezletilých jako navrhovatele v řízení, a na straně druhé potom hmotněprávní přiměřenost a nezbytnost zásahu do rodinných práv stěžovatele a jeho dětí. ÚS však tuto stížnost odmítl pro zjevnou neodůvodněnost²⁰⁸ a stěžovatelé se tedy obrátili na ESLP.

Nad rámec samotného odmítnutí stížnosti ÚS argumentoval, že co se týče první linie případu, soud stejně není vázán návrhem stran a je proto irelevantní, kdo podá návrh samotný, tj. že nedošlo ke střetu zájmů a ani porušení práv účastníků.²⁰⁹ Nicméně s tímto výkladem se ESLP neztotožnil. Jak totiž vyplývá z materiálů obsažených v rozsudku ESLP, již v té době existovaly právně teoretické základy, které tvrdily, že není vhodné, aby byl opatrovníkem nezletilého ustanoven ten OSPOD, jenž podal návrh na zahájení řízení. Navíc existovala i judikatura věnující se kontraproduktivnosti situace,²¹⁰ kdy navrhovatelem a opatrovníkem nezletilého v řízení je tentýž orgán, avšak na tuto často nebyl brán ohled.

²⁰⁰ Věc Havelka, bod 19.

²⁰¹ Věc Havelka, bod 20.

²⁰² O tomto oprávněném zájmu přímo hovoří § 1 odst. 1 písm. c) ZSPO.

²⁰³ Věc Havelka, bod 18.

²⁰⁴ Věc Havelka, bod 20.

²⁰⁵ Věc Havelka, bod 22.

²⁰⁶ Právo na spravedlivé řízení.

²⁰⁷ Právo na respektování soukromého a rodinného života.

²⁰⁸ Věc Havelka, bod 23.

²⁰⁹ Věc Havelka, bod 23.

²¹⁰ Konkrétně v rozsudku ESLP bez uvedení data vydání zmiňovaný rozsudek Městského soudu v Praze, sp. zn. 17 Co 151/2004.

Stěžovatelé před ESLP argumentovali, že podáním návrhu se příslušný OSPOD stává účastníkem řízení, který prosazuje svůj názor obsažený v návrhu. Jestliže je zároveň opatrovníkem dětí, stávají se skrze tento fakt i děti samotné navrhovateli tohoto návrhu. Dle jejich argumentace pouze kolizní opatrovník může být tím, kdo může reálně a důsledně chránit práva dětí jejich jménem a hájit jejich nezávislé procesní postavení a zájmy.²¹¹

ESLP jejich argumentaci do jisté míry přejal. Co do první linie argumentace, tedy jmenování příslušného OSPOD jako opatrovníka nezletilých pro řízení, označil takový postup za politováníhodný. Stejně označil i fakt, že u nezletilých, v dané době ve věku 13, 12 a 11 let,²¹² nedošlo k výsledku před soudem.²¹³ Dále se k této linii případu ESLP již nevyjadřoval.

Co do druhé linie argumentace, soud rozhodl, že na základě zjištěných okolností nebylo rozdělení rodiny nezbytným a ospravedlnitelným řešením dané situace i přes určitou diskreční pravomoc vnitrostátních orgánů, která jim v těchto věcech náleží, na základě čehož došlo k porušení EÚLP. Přiznal tedy stěžovatelům finanční zadostiučinění ve výši 10 000 €.

Pouhé označení praxe jmenování opatrovníkem ten OSPOD, jenž podal návrh, za politováníhodnou, vedlo vahou rozsudku ESLP k tomu, že tato praxe byla výše zdůrazněným § 469 odst. 2 ZZŘ změněna.

Tato úprava je však do jisté míry problematická, neboť naráží na vymezení místní příslušnosti OSPOD dle § 61 a násl. ZSPO. Jelikož je to nejčastěji právě OSPOD, který podává návrh na zahájení řízení, neboť je znalý situace, která k tomuto návrhu vede, nemůže být dle 469 odst. 2 ZZŘ již jmenován jako opatrovník nezletilého pro řízení a je třeba jmenovat opatrovníka jiného. Kvůli pravidlům pro určení místní příslušnosti v ZSPO však jiný OSPOD v takovém případě jmenovat nelze.

Z praxe, kterou jsem absolvoval v roce 2016 na Okresním soudě ve Zlíně, vím, že tato situace se nejčastěji řeší tím způsobem, že OSPOD, který zjistí, že existuje důvod pro podání návrhu či podnětu v daném řízení, například OSPOD pro Prostějov, požádá jiný OSPOD, například OSPOD pro Jeseník, aby podal podnět k zahájení řízení v dané věci. Ten tak učiní a prostějovský OSPOD je potom na základě pravidel určování místní příslušnosti OSPOD jmenován jako opatrovník v dané věci.

Otázkou je, jestli je takovýto přístup správný či nikoli. Dle mého názoru jde o obcházení zákona, na druhou stranu do jisté míry o obcházení nevyhnutelné. Totiž v situacích, kdy pouze

²¹¹ Věc Havelka, bod 45.

²¹² Obecné východiště stanoví, že k názoru nezletilého je třeba přihlížet vždy a to s ohledem na jeho věk a rozumovou a citovou vyspělost. K projevení názoru jakožto projevu vůle je však třeba, aby osoba před soudem měla vůbec možnost vystoupit. VARVAŘOVSKÝ, Pavel. Právo dítěte na slyšení před soudem. *Právní fórum*, 2010, roč. 7, č. 10, s. 525.

²¹³ Věc Havelka, bod 62.

OSPOD na základě práce svých sociálních pracovníků ví o skutečnostech, které jsou způsobilé sloužit jako podnět k řízení, by mohlo být na újmu nezletilého, kdyby s nimi tento OSPOD nemohl nijak nakládat.

Soud může jmenovat opatrovníkem i jinou osobu, jak vychází z úpravy § 29 odst. 4 OSŘ. Pokud nejmenuje jako opatrovníka OSPOD, může jmenovat například na žádost osobu blízkou, pokud jsou u ní splněny výše uvedené předpoklady k zastupování nezletilého před soudem, případně advokáta, který může být vhodnější v komplikovaných sporech.

4.2 Slovenská úprava zastoupení v kontextu konania vo veciach starostlivosti súdu maloletých

Úprava civilně procesních otázek na Slovensku je v mnohém podobná úpravě naší. Nespornou výhodou slovenského právního řádu však je existence nové, ani ne rok staré a od 1. července 2016 účinné kodifikace civilního procesu, a to jak řízení sporných, tak nesporných.

Pokud bych měl velice stručně analyzovat stav zastoupení v CSP, jedná se o úpravu velice podobnou tuzemskému OSŘ.²¹⁴ Po poněkud, možná a přehnaně, podrobné hlavě čtvrté věnující se příslušnosti soudů, nabízí základní východiska pro procesní subjektivitu, jež je vázaná na *spôsobilosť na práva a povinnosti*,²¹⁵ a dále pro procesní způsobilost, která vychází z již rozebírané vázanosti na hmotněprávní²¹⁶ *spôsobilosť na právné úkony*.²¹⁷ Z čehož vyplývá také možnost *maloletého* v některých případech před soudem jednat samostatně; pokud bude dostatečně způsobilý konat před soudem, bude tento jednat přímo s ním.²¹⁸ Pokud bych měl vyzdvihnout jeden detail, který mi přijde v této části jako zajímavý, je jím obecný trend, na který jsem upozorňoval v rámci české právní úpravy zastoupení v OSŘ, a tím je (ne)rozlišování opatrovníka hmotněprávního a opatrovníka pro řízení. CSP přímo užívá pojmu procesního opatrovníka, kterého u nás dovozuje pouze právní teorie, přičemž přístup slovenské regulace se mi zdá jako vhodnější.

Jak jsem zmínil v úvodu této práce, byl jsem přítomen na jednom zasedání kodifikační komise k přijetí CMP. Bylo to v době krátce po přijetí tuzemského ZZŘ a jelikož tento řeší obdobný okruh otázek jako CMP, bylo často východiskem při práci této komise inspirovat se

²¹⁴ A to včetně faktu, že CMP je speciální k OSP, tedy ustanovení OSP užijí tehdy, nestanoví-li v *mimosporovém* řízení CMP jinak. Srov. § 2 odst. 1 CMP.

²¹⁵ § 61 CSP.

²¹⁶ Na Slovensku se připravuje i rekodifikace hmotné části občanského práva. Z legislativního záměru vyplývá, že úprava právní osobnosti a svéprávnosti má být stejná, jak ji upravuje český OZ. Jde konkrétně o § 11 a § 26 první části tohoto záměru. Viz *Rekodifikácia OZ, 1. časť* [online]. dropbox.com, 15. září 2015 [cit. 20. února 2016]. Dostupné na <<https://www.dropbox.com/sh/nnz24y61axfq8q/AABQq3obfD8BqsJ3RSM0-Y7Qa?dl=0>>. Viz také DULAK, Anton. *Zverejnenie paragrafovaného znenia prvej pracovnej verzie návrhu nového Občianskeho zákonníka, odovzdaného dňa 16. 10. 2015* [online]. lexforum.cz, 29. října 2015 [cit. 20. února 2016]. Dostupné na <<http://www.lexforum.cz/557>>.

²¹⁷ § 67 CSP.

²¹⁸ KERECMAN, Peter. Maloletý účastník občianskeho sporového konania. *Justičná revue*, 2008, roč. 60, č. 1, s. 6.

právě ZZŘ. Tento přístup samozřejmě nepovažuji za špatný, neboť jsem přesvědčen, že právní předpisy mohou sloužit i tomu, aby svojí kvalitou byly inspirací i pro jiné právní řády.²¹⁹ Nicméně výsledek je takový, že některé části CMP jsou velmi podobné odpovídajícím částem ZZŘ.

Část věnovaná řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, resp. *konania vo veciach starostlivosti súdu o maloletých*, je jednou z takových částí, ač se téměř chce říct, že česká právní úprava je v rámci tohoto úseku poněkud elegantnější, neboť mnohá ustanovení, která CMP přímo zmiňuje na tomto místě, jsou v ZZŘ zmíněna již v úvodní, obecné části.²²⁰

Nezletilý je, obdobně jako v tuzemské právní úpravě, účastníkem řízení v této části CMP vždy, přičemž pokud je s ohledem na svoji rozumovou vyspělost a věk schopný vyjádřit svůj názor, je procesní povinností soudu mu toto umožnit.²²¹ Řízení je v tomto případě možné zahájit na návrh i bez návrhu,²²² kde soud není vázán návrhem a neplatí tu zásada *ne ultra petitem partium*, tedy existuje možnost, aby soud v rámci ochrany práv zasáhl i jinak, než jak navrhuje strany.²²³

Důležitým rozdílem je úprava § 117 CMP. Toto ustanovení říká, že v případě potřeby opatrovníka pro řízení, ustanoví soud tímto opatrovníkem primárně osobu blízkou nezletilému. Musí jít o osobu, u které existuje předpoklad, že bude konat v zájmu nezletilého a tato osoba musí s ustanovením za opatrovníka souhlasit.²²⁴ Smyčková poznamenává, že soud bude výkon této funkce sledovat tak, aby byla plněna v nejlepší možné kvalitě v rámci možností opatrovníka.²²⁵ V tomto ustanovení se odráží jistý výsledovatelný trend ve slovenském právním řádu, který mnohem větší důraz klade na funkčnost rodiny a osob blízkých, na rozdíl od například právního řádu českého, který se více spoléhá na institucionální ochranu zájmů osob.

Přesto v případě, že nelze ustanovit jako opatrovníka pro *konania vo veciach starostlivosti súdu o maloletých* osobu blízkou, ať už pro její neexistenci, její nesouhlas se zastoupením, nezpůsobilost zastoupení řádně vykonávat či jiný důvod, může soud ustanovit jako opatrovníka *orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately*.²²⁶ Tento orgán je obdobou českého OSPOD, jakkoli slovenská úprava preferuje zastoupení osobou blízkou před zastoupení tímto orgánem.

Lze jen podotknout, že jelikož do výčtu řízení, které v rámci *konania vo veciach starostlivosti súdu o maloletých* CMP obsahuje, nespadají řízení o přiznání svéprávnosti nezletilého dítěte a řízení

²¹⁹ Vždyť i Horák přímo přiznává odvozenou inspiraci českého OZ rakouským ABGB. HORÁK, Ondřej. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I.* Praha: Leges, 2013, s. XXVIII.

²²⁰ Příkladem je § 112 odst. 1 CMP, kde se vysvětluje místní příslušnost soudu nezletilého, přičemž tato je v ZZŘ upravena v úvodní části v § 4 odst. 2.

²²¹ SMYČKOVÁ, Romana. In ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy.* Praha: Leges, 2010, s. 170.

²²² § 23 odst. 2 CMP.

²²³ PAVELKOVÁ, Bronislava. *Maloletí v slovenskom rodinnom práve. 2. časť.* Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009, s. 82. Publikace sice pracuje s dosavadní úpravou, závěry jsou však aplikovatelné i na CMP.

²²⁴ § 117 CMP.

²²⁵ SMYČKOVÁ, Romana. In JURČOVÁ, Monika a kol. *Zastúpenie v súkromnom práve.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 206.

²²⁶ Vyplývá tak z § 117 CMP. Právní úprava tohoto orgánu je obsažena v SZSPO.

týkající se souhlasu zákonného zástupce s provozováním závodu samostatně nezletilým tak, jak je známe ze ZZŘ,²²⁷ absentuje v CMP i ustanovení o plné procesní způsobilosti nezletilého pro tato řízení.

4.3 Komparace slovenské a české úpravy

Při srovnání české a slovenské úpravy zastoupení nezletilého v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé lze dojít k několika závěrům. Předně, česká právní úprava nepochybně má své nedostatky, přičemž ve snaze o jejich odstranění bývá nejjednodušším postupem hledat inspiraci v zahraničí. Musím však zhodnotit, že slovenská cesta nejspíše není adekvátním řešením. Výše zmíněná problematika zastupování OSPOD a konfliktu zájmů v případech, kdy jeden a tentýž OSPOD je zároveň navrhovatelem či tím, kdo dal podnět a tím, kdo má hájit zájmy nezletilého v řízení, je nepochybně jedním z bodů, které jsou problematické. Jsem toho názoru, že by bylo vhodné tuto problematiku podrobněji rozpracovat v zákoně, a to takovou formou, která by se definitivně vypořádala se problémy, které aplikací současného § 469 odst. 2 ZZŘ vznikají. Jde o výše zmíněné situace, kdy místně příslušný OSPOD sice ví o stavu věci nezletilého, který je třeba v rámci řízení péče soudu o nezletilé upravit, ale aby mohl zasáhnout, musí tak učinit skrze poměrně složitou a nepraktickou právní cestu za spolupráce s OSPOD jiné místní příslušnosti. Ustanovení § 469 odst. 2 ZZŘ sice svým obsahem reaguje na judikát ESLP ve věci Havelka, avšak praxe do jisté míry východiska tohoto judikátu obchází. Onen jiný OSPOD, který je navrhovatelem ve věci, je sice reálně odlišným orgánem od orgánu, který ve výsledku nezletilého zastupuje, ale návrh či podnět podává stejně až na základě neformální žádosti od místně příslušného OSPOD. Situace je tak ve výsledku fakticky stejně neřešená, jako tomu bylo před judikátem ve věci Havelka.

Otázkou potom zůstává, zda slovenská cesta je řešením této situace. Pokud české právní úpravě lze vyčíst určitou účelovost, tak je zapotřebí přiznat, že ani slovenská regulace není ideální. Otázku řeší tím, že primárně aplikuje alternativu k zastoupení OSPOD formou zastoupení osobou blízkou nezletilému. Tato právní úprava reaguje na východiska plynoucí z věci Havelka mnohem efektivněji než česká právní úprava, jelikož nenabízí pouze právně formální vypořádání se s nastolenou argumentací, které lze stejně obejít, ale reálně nabízí alternativu k českému zastoupení OSPOD.

Přesto je třeba říci, že tento důraz na zastoupení osobou blízkou skýtá mnohá úskalí, jejichž závažnost může dost dobře převážit možná pozitiva v dané věci. Je tomu tak proto, že riziko neodborného a nezkušeného zastoupení, které s sebou zastoupení osobou blízkou nese, může v dané věci vést u nezletilého k újmě na jeho právech právě tím, že nebudou v řízení

²²⁷ Viz § 466 písm. r) a s) ZZŘ.

dostatečně a odborně hájena. Jakkoli je problematika zastoupení OSPOD v tuzemsku složitá a nedokonalá, ve výsledku je právě ona odbornost orgánů OSPOD při zastupování tím těžítkem na vahách, které mě přiklání k přijetí názoru, že česká právní úprava, přes své nedokonalosti, je vhodnější než úprava slovenská.

Závěr

Předložená diplomová práce se zabývala institutem procesního zastoupení nezletilého, a to v mnoha jeho podobách a verzích. Pro odpověď na výzkumnou otázku této práce, tedy zda *poskytuje současná právní úprava zastoupení nezletilého v soukromoprávním řízení účinnou ochranu jeho práv?*, bylo nejprve nutné vymezit a analyzovat příbuzné instituty, které se k danému tématu váží.

V úvodní části práce byly vymezeny klíčové pojmy, které jsou pro analýzu stavu institutu zastoupení nezletilého nezbytné. Pojem nezletilý je vymezen v § 30 OZ, kde je vymezen jako ta fyzická osoba, která nedovršila osmnáctý rok věku, a tedy nedosáhla zletilosti. K tomuto pojmu se potom váží dva důležité příbuzné instituty, kterými jsou právní osobnost a svéprávnost.

Právní osobnost je v § 15 OZ definována jako způsobilost mít práva a povinnosti v mezích právního řádu. Tento pojem se užívá jak u osob fyzických, tak u osob právnických, avšak tato práce se jím zabývala pouze z pohledu osob fyzických. Problematické zůstávají přesné okamžiky vzniku a zániku právní osobnosti, neboť tyto nejsou upraveny přímo v OZ a je třeba je, poněkud neprakticky, hledat v jiných právních předpisech.

Pojem svéprávnosti je klíčovým institutem, na který se váže celá problematika zastupování v soudním řízení. Je upraven v § 15 odst. 1 OZ jako způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti. Tato definice je potom dále rozvedena v § 31 OZ ve vztahu k nezletilým. Zákon pro vymezení míry svéprávnosti nezletilých užívá vyvratitelnou právní domněnku, kdy stanoví, že se má za to, že je nezletilý natolik způsobilý k nabývání práv a povinností, nakolik jsou k tomuto svou rozumovou a volní vyspělostí způsobilí jeho vrstevníci. Vyvrácením této právní domněnky potom lze dojít k závěru, že v případě, že je rozumově a volně vyspělý více či méně než nezletilí stejného věku, jeho míra svéprávnosti je určena těmito jeho schopnostmi.

Klíčové procesní instituty, vážící se k danému tématu, jsou způsobilost být účastníkem řízení a především procesní způsobilost. Způsobilost být účastníkem řízení je v § 19 OSŘ vymezena poněkud stroze tím způsobem, že ji má ten, kdo má právní osobnost. Nositel právní osobnosti má tedy možnost účastnit se řízení jako jedna ze stran.

Procesní způsobilost je potom upravena v § 20 OSŘ jako možnost samostatně před soudem právně jednat a to v rozsahu takovém, v jakém je daná osoba svéprávná. Na rozdíl od způsobilosti být účastníkem řízení se jedná o podmínku řízení, jejíž nedostatek je vždy odstranitelný a to právě formou zastoupení. Obdobně jako u svéprávnosti by měla být míra procesní způsobilosti posuzována u každé osoby individuálně, a to včetně nezletilých, ač ne vždy se tak děje. Mnohdy tak dochází k situacím, ve kterých je nezletilému dle § 23 OSŘ ustanoven

zástupce, i když by ve skutečnosti díky své míře svéprávnosti mohl před soudem jednat samostatně.

I přes tento nešvar tuzemské soudní praxe lze na celou věc hledět optimisticky alespoň co do právní úpravy upravující plnou procesní způsobilost nezletilých pro určité typy řízení. Tato právní úprava reflektuje specifické situace, ve kterých z určitých důvodů zákonodárce přiznává nezletilým možnost plně samostatně vystupovat před soudem a hájit svá práva. Zpravidla v rámci těchto řízení existuje vázanost na věk, a to věk 16 let, který je určitou hranicí, od které může nezletilý samostatně jednat.

Tak je tomu v řízení o povolení uzavřít manželství dle § 367 a násl. ZZŘ, kde se jedná o záležitost osobního stavu, v níž by bylo nepřípustné, aby nezletilý nemohl samostatně před soudem jednat. V řízení o předběžném opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí dle § 400 ZZŘ je zvolen přístup obdobný, kde nezletilý má možnost podat návrh na zmíněné předběžné opatření samostatně, ač častější praxí bude tendence soudu nezabývat se teoretickou otázkou procesní způsobilosti a raději zasáhnout samostatně či na základě podnětu OSPOD.

Řízení o osvojení nezletilého v případech, že je nezletilý rodičem osvojenice, upravené v § 427 a násl. ZZŘ, je další z řízení, v němž má nezletilý plnou procesní způsobilost, je-li starší 16 let. Stejně tak v řízeních o přiznání svéprávnosti dle § 466 písm. r) ZZŘ a řízení o přivolení souhlasu a odvolání souhlasu zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti dle § 466 písm. s) ZZŘ má nezletilý plnou procesní způsobilost. Nešlo opominout závěr, ze kterého vyplývá, že jakkoli výčet řízení, ve kterých má nezletilý ze zákona plnou procesní způsobilost, je poněkud krátký, může mu tato být přiřknuta i v řízeních jiných, pokud to tak vyplyne z jeho míry rozumové a volní vyspělosti, určující rozsah jeho svéprávnosti.

V řízeních, ve kterých nemá nezletilý plnou procesní způsobilost, a tedy nemůže samostatně právně jednat, je potřeba tento nedostatek procesní podmínky vyřešit jeho zastoupením. Zákon rozlišuje tři způsoby zastoupení. Prvním typem zastoupení je zastoupení na základě zákona, a to formou zákonného zástupce nebo hmotněprávně stanoveného opatrovníka. Tento typ zastoupení, upravený v § 22 OSŘ, je nejčastějším typem zastoupení v případě nezletilých účastníků řízení, kde jejich zástupcem je zpravidla zákonný zástupce.

Druhým typem zastoupení je potom zastoupení na základě dohody o plné moci, jehož úprava je obsažena v § 24 a násl. OSŘ. Zde je důležité akcentovat onu dohodu o plné moci, neboť bez toho aniž by se zastupováním jiného daná osoba souhlasila, nelze na ni jako na zástupce v řízení pohlížet. Důležitým faktem tu zůstává, že dohodu o plné moci a skrze ni zprostředkované zastoupení například advokátem může za nezletilého sjednat jeho zákonný

zástupce, pokud má za to, že je pro ochranu práv nezletilého v řízení třeba odborných znalostí advokáta.

Zastoupení na základě zákona je posledním z typů zastoupení, upravených v OSŘ, konkrétně jde o § 29 a násl. OSŘ. Tento typ zastoupení vychází z premisy, že existují osoby, které se z nějakého důvodu nemohou účastnit řízení, například pro dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav či jejichž místo pobytu není známo, a je potřeba je zastoupit tzv. opatrovníkem pro řízení. Na tomto místě však zákon hovoří pouze o opatrovníku, kde přízvisko *pro řízení* je dovozeno pouze právní teorií. Jsem však toho názoru, že je dovozeno správně a promítnutí tohoto závěru do textu zákona by bylo více než vhodným, neboť by se tím odstranila dvojkolejnost užívání pojmu opatrovník jednak v hmotněprávním a jednak v procesním smyslu.

Specifický segment soukromoprávních řízení, v nichž je třeba řešit procesní postavení nezletilého, jsou řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, vycházející z § 466 a násl. ZZŘ. Tato řízení obsahují jednak výše zmíněná řízení, ve kterých má nezletilý plnou procesní způsobilost, a jednak řízení, ve kterých je potřeba jeho omezenou procesní způsobilost nějakým způsobem řešit. Tímto řešením se potom stává jmenování opatrovníka dle § 469 odst. 1 ZZŘ. Opatrovníkem bude dle tohoto ustanovení zpravidla jmenován OSPOD.

Problém však nastává ve chvíli, kdy by ten stejný OSPOD byl jak návrhovatelem v řízení či tím, kdo dal podnět k řízení, tak tím, kdo má nezletilého v řízení zastupovat a hájit jeho zájmy. Tímto problémem se zabýval ESLP v případě ve věci Havelka, kde řešil právě výše uvedenou situaci. ESLP se vymezil proti tomuto přístupu a jako reakce na toto jeho rozhodnutí byla přijata právní úprava, dnes obsažená v § 469 odst. 2 ZZŘ, jež si klade za cíl výše uvedený postup eliminovat. Praxe však toto ustanovení bohužel obchází a to z důvodu neexistence vhodného alternativního řešení dané situace.

Zákonodárce tak na jednu stranu zakazuje určitou právní praxi, na straně druhé však nenabízí řešení dané situace, což považuji za obrovský nedostatek současné právní úpravy tohoto institutu. Slovenská cesta je v tomto případě poněkud odlišná. CMP upravuje jmenování opatrovníka v tomto typu řízení ve svém § 117 a preferuje při potřebě zastoupení nezletilého osoby blízké nezletilému a až případně, nelze-li takovouto osobu jako opatrovníka pro řízení jmenovat, přistupuje ke jmenování opatrovníkem orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, tedy slovenskou obdobu českého OSPOD.

Samozřejmě obě právní úpravy, jak česká, tak slovenská, nevylučují jmenování jiné vhodné osoby či advokáta v případě, že se to jeví jako potřebné, ale srovnáváme-li zákonnou úpravu a její preference, je z tohoto patrný podstatný rozdíl. Lze dojít k závěru, že obě právní úpravy mají své výhody a své nevýhody. Výhodou slovenské právní úpravy je fakt, že se lépe

vypořádává s názorem nastoleným judikaturou ESLP ve věci Havelka. Nevýhodou však zůstává, že osoba blízká téměř vždy poskytne nižší úroveň odborné ochrany zájmů nezletilého, než jakou by poskytl OSPOD, případně jeho slovenská verze. Česká právní úprava tyhle situace vnímá z opačného pohledu. Jakkoli slovo zákona důsledně dodržuje omezení stanovená ESLP ve věci Havelka, neposkytuje vhodné řešení situace a praxe se tak, chtě nechtě, uchyluje k obcházení těchto omezení. Přesto soudím, že se jedná o vhodnější úpravu, právě pro onu profesionalitu při hájení zájmů nezletilých, kterou OSPOD nabízí.

V souladu s výše uvedeným na výzkumnou otázku, zda *poskytuje současná právní úprava zastoupení nezletilého v soukromoprávním řízení účinnou ochranu jeho práv?*, lze odpovědět tím způsobem, že ano, poskytuje, avšak situace není zdaleka ideální. Právní praxe se snaží udržet určitý *status quo*, který je nepochybně pohodlný, ale který obchází závěry učiněné ESLP. Tento stav nabízí do budoucna poněkud pesimistické vyhlídky v tom smyslu, že je dle mého názoru jen otázkou času, než se najde nová „rodina Havelkových“, která se proti současnému stavu vymezí. Bude tak ve výsledku opět na zákonodárci, aby reagoval a zasáhl tak, aby současnou právní praxi změnil. Lze snad jen doufat, že tentokrát se mu podaří vhodněji, než jak je tomu v současné právní úpravě.

Bibliografie

KNIŽNÍ PUBLIKACE:

- 1) DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl.* Praha: C. H. Beck, 2009. 1579 s.
- 2) HORA, Václav. *Učebnice civilního práva procesního.* Praha: Všehrad, 1947. 603 s.
- 3) HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo.* 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 398 s.
- 4) JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013. 864 s.
- 5) JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 5. vydání. Praha: Leges, 2014. 1248 s.
- 6) JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha I.* Praha: Havlíček Brain Team, 2014. 515 s.
- 7) JURČOVÁ, Monika a kol. *Zastúpenie v súkromnom práve.* Praha: C. H. Beck, 2012. 272 s.
- 8) LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: C. H. Beck, 2014. 2400 s.
- 9) LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2015. 1012 s.
- 10) MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I.* Praha: Leges, 2013. 720 s.
- 11) PAVELKOVÁ, Bronislava. *Maloletí v slovenskom rodinnom práve. 2. časť.* Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009. 112 s.
- 12) STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví.* Brno: Masarykova univerzita, 2003. 660 s.
- 13) SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2013. 1422 s.
- 14) SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2015. 1054 s.
- 15) SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMUEÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení.* Praha: C. H. Beck, 2014. 458 s.
- 16) ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy.* Praha: Leges, 2010. 380 s.
- 17) ŠÍNOVÁ, Renáta, JURÁŠ, Marek. *Účastenství v civilním soudním řízení.* Praha: Leges, 2015. 256 s.
- 18) ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský soudní řád. Komentář.* 4. vydání. Praha: Linde, 2009. 1263 s.

- 19) WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015. 624 s.

ODBORNÉ ČLÁNKY:

- 1) BĚLOHLÁVEK, Alexander J. Postavení dítěte v civilním řízení. *Právo a rodina*, 2005, roč. 7, č. 11, s. 17 – 20.
- 2) HOVORKA, Daniel. Opatrovnictví dítěte v občanském soudním řízení. *Právo a rodina*, 2007, roč. 9, č. 11, s. 21 – 24.
- 3) KEREČMAN, Peter. Maloletý účastník občianskeho sporového konania. *Justičná revue*, 2008, roč. 60, č. 1, s. 3 – 28.
- 4) KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*, 2005, roč. 2, č. 11, příloha Via Iuris, s. 73 – 79.
- 5) VARVAŘOVSKÝ, Pavel. Právo dítěte na slyšení před soudem. *Právní fórum*, 2010, roč. 7, č. 10, s. 524 – 525.

PŘÍSPĚVKY ZE SBORNÍKU:

- 1) DÁVID, Radovan. Dítě jako účastník řízení ve věci domácího násilí. In DÁVID, Radovan a kol. (eds). *Dny práva 2010*. Brno: Masarykova Univerzita, 2010, s. 1219 – 1223.
- 2) KORNEL, Martin. Věkové hranice: Prostředek ochrany dítěte? In KOTÁSEK, Josef (ed). *Cofola 2010*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 581 – 590.
- 3) MELICHAROVÁ, Dita. Postavení nezletilého v civilním právu procesním. In MALACKA, Michal (ed). *Sborník příspěvků z konference Monseho olomoucké právnické dny*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, s. 274 – 282.

LEGISLATIVNÍ AKTY:

- 1) Sdělení č. 104/1991 Sb., federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o právech dítěte.
- 2) Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění Protokolů č. 11 a 14.
- 3) Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, uveřejněné pod č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějšího ústavního zákona.
- 4) Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 297/2012 Sb. o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení

ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky (vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého), ve znění pozdějších předpisů.

- 5) Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- 6) Zákon č. 160/2015 Z. z., civilný sporový poriadok.
- 7) Zákon č. 161/2015 Z. z., civilný mimosporový poriadok.
- 8) Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- 9) Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.
- 10) Zákon č. 358/1992 Sb., notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.
- 11) Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- 12) Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- 13) Zákon č. 417/2004 Sb., o patentových zástupcích a o změně zákona o opatřeních na ochranu průmyslového vlastnictví, ve znění pozdějších předpisů.
- 14) Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- 15) Zákon č. 99/1963 Zb., občiansky súdny poriadok, v znení neskorších predpisov.

JUDIKATURA:

- 1) Usnesení Nejvyššího soudu dne 13. března 1998, sp. zn. 2 Cdon 1056/96.
- 2) Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. října 1998, sp. zn. IV. ÚS 303/98.
- 3) Nález Ústavního soudu ze dne 25. září 2002, sp. zn. I. ÚS 559/2000.
- 4) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 20 Cdo 2775/2004.
- 5) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2006, sp. zn. 33 Odo 240/2005.
- 6) Rozsudek ESLP ze dne 21. června 2007, *Havelka a ostatní v Česká republika*, 23499/06
- 7) Nález Ústavního soudu ze dne 7. srpna 2007, sp. zn. II. ÚS 1090/07.
- 8) Nález Ústavního soudu ze dne 17. března 2009, sp. zn. I. ÚS 1642/08.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

- 1) DULAK, Anton. *Zverejnenie paragrafovaného znenia prvej pracovnej verzie návrhu nového Občianskeho zákonníka, odovzdaného dňa 16. 10. 2015* [online]. lexforum.cz, 29. října 2015 [cit. 20. února 2016]. Dostupné na <<http://www.lexforum.cz/557>>.
- 2) *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku* [online]. obcanskyzakonik.justice.cz [cit. 1. března 2016]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

- 3) *Rekodifikacia OZ, 1. časť* [online]. dropbox.com, 15. září 2015 [cit. 20. února 2016]. Dostupné na <<https://www.dropbox.com/sh/nnz24y61axfq8q/AABQq3obfD8BqsJ3RSM0-Y7Qa?dl=0>>.

Shrnutí

Tato diplomová práce pojednává o tématu procesní zastoupení nezletilého ve srovnání české a slovenské právní úpravy. Snahou této práce je odpovědět na otázku, zda současná úprava tohoto institutu poskytuje dostatečnou ochranu práv nezletilého v řízení. Diplomová práce se skládá ze čtyř kapitol, tematicky rozdělených dle jednotlivých institutů. První kapitola pojednává o klíčových pojmech procesního a hmotného práva, jejichž vymezení je nezbytné pro uchopení celého tématu. Druhá kapitola se věnuje řízením, ve kterých má nezletilý plnou procesní způsobilost a může tak zcela samostatně právně jednat před soudem. Třetí kapitola se zaměřuje na jednotlivé typy zastoupení, a jakým způsobem se aplikují ve vztahu k nezletilým účastníkům řízení. Čtvrtá, závěrečná kapitola, pojednává o specifickém druhu zastoupení v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé a tento segment zastoupení podrobně srovnává se slovenskou právní úpravou, s přihlédnutím k relevantní judikatuře ESLP.

Klíčová slova

Zastoupení, nezletilý, právní zastoupení, rodičovská zodpovědnost, komparace, svéprávnost

Summary

This thesis deals with the topic of legal representation of minors in civil procedure, with comparison of Czech and Slovakian legal regulations. The goal of this thesis is to answer the question whether the current state of legislation in Czech offers enough protection of the interests of the minor at the court. This thesis consists out of four chapters, divided by the individual topics. The first chapter deals with key terms of procedural and substantial law, which are necessary to understand the whole topic. The second chapter is about proceedings in which the minor can act at the court without the need to be represented by any other person. The third chapter focuses on the different types of representation at the court, while dealing with the role that minors play at those types. The last but not the least, the fourth chapter deals with a specific type of representation at the court, which is the proceeding where the court takes cares of some matters of the minor, while also focusing on the ECHR rulings.

Key words

Representation, minor, legal representation, parental responsibility, comparative study, legal capacity